

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Uuden edellä

Lasten osallisuus leikkiympäristön kehittämisessä

Nuorti, Johanna
Rautavaara, Kirsti

2015 Laurea Otaniemi

Laurea-ammattikorkeakoulu
Otaniemi

Lasten osallisuus
leikkiympäristön kehittämisessä

Nuorti, Johanna
Rautavaara, Kirsti
Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2015

Nuorti, Johanna
Rautavaara, Kirsti

Lasten osallisuus leikkiympäristön kehittämisessä

Vuosi 2015 Sivumäärä 41

Opinnäytetyön aiheena oli leikkiympäristön kehittäminen kohdepäiväkodin lapsia osallistavalla työmenetelmällä. Työn tarkoituksena oli tuottaa ideoita teemaleikkihuoneen jatkokehittämistä varten sekä tarjota työyhteisölle helposti toistettava, konkreettinen malli lapsia osallistavalle kehittämiselle varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyö pyrki toteuttamaan kahta tavoitetta: leikkiympäristön kehittäminen käyttäjäpalautteen avulla ja päiväkodin lasten osallisuuden vahvistaminen heidän arjessaan.

Toiminnallinen kehittämishanke perustui teoreettiseen viitekehykseen, jonka avainkäsitteitä olivat lasten osallisuus sekä työn ja työympäristöjen kehittäminen varhaiskasvatuksen näkökulmasta. Muita keskeisiä käsitteitä olivat leikki ja leikkiympäristöt sekä niiden merkitys lapsen kehitykselle ja hyvinvoinnille.

Kehittämishankkeen kohdepäiväkoti oli Vantaalla sijaitseva, englanninkielinen Y.E.S.-päiväkoti ja toimintaan osallistui yhteensä yksitoista 4-5 -vuotiasta lasta sen kolmesta eri ryhmästä. Hankkeen taustalla oli yhdessä päiväkodin lasten kanssa aiemmin toteutettu teemaleikkihuone, jonka jatkokehittämisen tueksi haluttiin kerätä lapsilta käyttäjäpalautetta ja tuoda heidän mielipiteensä ja kehittämisideansa näkyviksi. Käyttäjäpalaute kerättiin Piirrä ja kerro -nimisellä osallistavalla työmenetelmällä. Menetelmän ytimessä olivat lasten yhdessä ja itsenäisesti tuottamat piirroukset sekä heidän niistä kertomansa tarinat, joista opinnäytetyössä nostettiin esiin ja teemoiteltiin erilaisia kehittämisideoita. Prosessin osallistavia elementtejä pyrittiin todentamaan havainnoimalla toimintaan osallistuvia lapsia.

Menetelmä tuotti runsaasti käyttäjäpalautetta lapsilta, joka opinnäytetyössä jaoteltiin kolmeen kehittämisteemaan: toteuttamiskelpoiset kehittämisideat, konkreettiset mutta päiväkodin arjessa toteuttamiskelvottomat kehittämisideat sekä mielikuvituksellisesti rönsyilleet, absurdit kehittämisideat. Havainnoinnin perusteella todettiin monia kehittämistilanteissa esiintulleita osallisuuden tunnusmerkkejä; lapset kokivat tulleen kuulluiksi, vaikuttivat mielipiteillään itseään koskeviin asioihin ja ilmaisivat iloa ja ylpeyttä siitä, että heidän näkemyksiään kysyttiin ja kuunneltiin.

Päiväkodin käyttöön saatiin useita konkreettisia leikkihuoneen kehittämisohjeita ja helpokäyttöinen kehittämistyön malli, jota on mahdollista tulevaisuudessa soveltaa monenlaisiin toiminnankehittämishankkeisiin.

Asiasanat: varhaiskasvatus, osallisuus, leikki, oppimisympäristö, kehittäminen, lapsilähtöisyys

Nuorti, Johanna
Rautavaara, Kirsti

Children's participation in developing playing environments

Year	2015	Pages	41
------	------	-------	----

The purpose of our functional thesis was to develop the playing environment in our target day care center with a method that increases childrens' involvement in the early childhood education. The intention was to produce ideas for developing a themed play room further and to provide the staff with a concrete and an easily reproducible model for how to carry out a similar project in the future. The thesis aimed to meet two goals: the development of the themed play room with the help of user feedback and the enhancing of the childrens' involvement in their daily life in a daycare center.

Our functional development project was based on a theoretical framework in which the key concepts were involvement of children and the development of work and working environments from the point of view of early childhood education. Other central concepts were play and playing environment, and their significance to a child's development and well-being.

The development project was carried out in the English Day Care Centre Y.E.S., located in Vantaa. Altogether, eleven 4 to 5 year-old children from three different groups participated in the activities. Our project was based on an earlier development project through which the themed play room had been created and built in collaboration with the children in the day care center. The children's user feedback and development ideas were to be collected in order to make the children's opinions heard and to develop the themed play room further. The user feedback was collected with a participatory working method called Draw and Tell. At the core of this method were the children's drawings and stories that they produced both independently and as a group. From the feedback various development ideas were highlighted and categorised by theme. The participatory elements of the process were authenticated by observing the children in all the stages of the process.

Plenty of feedback was gained with the help of the method and all the ideas were categorised in three different themes: realistic and feasible development ideas, concrete but non-realistic development ideas and absurd or imaginary development ideas. Also the observation showed several significant signs of involvement that were revealed at the Draw and Tell activity. The children felt they were heard, were able to influence issues concerning their everyday life and most importantly they felt great joy and pride of telling their ideas, of being asked and being listened to: of being involved.

The thesis produced several concrete development ideas for the themed play room, and an easy-to-use development model for future projects.

Keywords: early childhood education, participation, play, learning environment, development, child-oriented approach

Sisällys

1	Kehittämishankkeen tausta, lähtötilanne ja tarve	6
2	Opinnäytetyömme tavoitteet.....	7
3	Kehittämishankkeen teoreettinen tausta	8
3.1	Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa.....	9
3.2	Leikki ja sen monet muodot	10
3.3	Leikkiympäristöjen vaikutukset leikkiin	10
3.4	Kehittämistyö varhaiskasvatuksessa	11
3.4.1	Työn kehittäminen Vantaan varhaiskasvatuksessa	12
3.4.2	Lapsilähtöinen kehittäminen	12
3.4.3	Leikkiympäristön kehittäminen	13
3.4.4	Piirrä ja kerro -osallistava työmenetelmä.....	15
3.5	Aiempia opinnäytetöitä samasta aihepiiristä	16
4	Kehittämishankkeen käytännön toteutus	18
4.1	Kohderyhmä ja toteutusympäristö.....	18
4.2	Kehittämishankkeen kuvaus vaiheittain.....	19
4.2.1	Aiheen valinta ja teoreettisen perustan kokoaminen	19
4.2.2	Tutkimuslupien hankkiminen	19
4.2.4	Käyttäjäpalautteen keruu lapsia osallistavalla työmenetelmällä	20
4.2.5	Haastattelutilanteiden kulku	21
4.2.6	Tuotosten analysointi ja työn aukikirjoitus	23
5	Kehittämishankkeen tuotokset	23
5.1	Konkreettiset tuotokset	23
5.2	Lasten kehittämisideat	23
5.2.1	Toteuttamiskelpoiset kehittämisideat	24
5.2.2	Epärealistiset kehittämisideat	25
5.2.3	Absurdit, mielikuvitukselliset kehittämisideat	26
5.3	Osallisuuden vahvistuminen kehittämishankkeen myötä.....	28
6	Kehittämishankkeen arviointi.....	28
6.1	Eettisten kysymysten arviointi	28
6.2	Arviointimenetelmien valinta.....	29
6.3	Työn toteutuksen onnistuminen.....	30
6.4	Työn merkitys, tavoitteiden saavuttaminen ja jatkokehitysmahdollisuudet...	32
6.5	Oman oppimisen arviointi	34
	Lähteet.....	36
	Kuvat	37
	Liitteet	38

Johdanto

Tässä opinnäytetyössä on kaksi kantavaa teemaa: varhaiskasvatustyön ja työskentelyympäristön kehittäminen yleensä sekä lasten osallisuuden lisääminen heidän ”työssään” eli varhaiskasvatuksen arjessa. Esittelemme konkreettisen toimintamallin, jolla päiväkodin lapset voi ottaa mukaan leikkiympäristön kehittämiseen ja tarjota heille mahdollisuuden yhteisön osallisuuteen - osoittaa luottamusta sekä kuunnella ja arvostaa heidän mielipiteitään. Olemme vakuuttuneita osallisuuden kokemusten itsetuntoa rakentavista vaikutuksista ja uskomme vakaasti niiden merkitykseen lapsen positiivisen minäkuvan rakentumisessa.

Työmme tarkoituksena on tuoda kohdepäiväkotiin helposti toistettava työn kehittämisen malli, jossa lapset saavat olla mukana leikkiympäristön koko kehittämisprosessissa; myös jatkokehittämisessä antamalla käyttäjäpalautetta. Toiminnallisessa osuudessa tarjoamme lapsille tilaisuuden kertoa ja kuvata piirrosten avulla miten yhdessä toteutettu leikkiympäristö on toiminut, tuomme lapsen äänen kuuluviin päiväkotiyhteisössä. Pyrimme siis toteuttamaan samanaikaisesti kahta tavoitetta: leikkiympäristön jatkokehittämisen tukeminen käyttäjäpalautteen avulla ja lasten osallisuuden vahvistaminen heidän omassa arjessaan.

Valmis työ on sovittu jätettävän päiväkodin käyttöön jo aiemmin harjoittelun aikana suunnitellun leikkitalan jatkokehittämistä varten, näin siis opinnäytetyöllämme on myös konkreettista merkitystä kehitystyössä. Toivomme myös herättävämme päiväkodin aikuisten keskuudessa pohdintaa lasten mielipiteiden merkityksestä sekä mahdollisuuksista niiden kuulemiseen.

Nyky-yhteiskunnassa oman työn kehittäminen kuuluu keskeisenä osa-alueena jokaiseen työtehtävään. Ammattikorkeakoulumaailmassa korostetaan substanssiosaamisen merkityksen lisäksi kuinka tärkeää opiskelijoiden on kehittyä työelämää uudistaviksi työntekijöiksi; sosionomikoulutuksen tavoitteena on, että siitä valmistuu oman työnsä ja työelämän tutkivia kehittäjiä. Varhaiskasvatuksessa taas puhutaan paljon lapsilähtöisestä kehittämisestä, jossa työn kehittämiseen yhdistetään ajatus lapsesta (työ)yhteisön osana - lapsen kokemuksille tulee antaa painoarvoa kehittämis- ja suunnittelutyössä. Parhaimmillaan lasten mukaan ottaminen kehittämiseen tuottaa heille aitoja osallisuuden ja yhteisöllisyyden kokemuksia. Nämä ajatukset yhdistämme opinnäytetyössämme.

1 Kehittämishankkeen tausta, lähtötilanne ja tarve

Opinnäytetyön idea syntyi tutkintoomme kuuluvan kehittämisharjoittelun tavoitteenasettelua miettiessä: laadukas, loppuunviety kehittämisprosessi, joka sisältää kehittämiseen olennaisesti kuuluvan käyttäjäpalautteen keräämisen ja jossa kehittämiskohteen käyttäjille eli lapsille

tarjotaan aito mahdollisuus osallistumiseen ja vaikuttamiseen, ei mielestämme mahtunut harjoittelun opintopistemäärään.

Päätimme paloitella kokonaisuuden kehittämisharjoittelun (leikkiympäristön suunnittelu ja toteuttaminen yhdessä lasten kanssa) ja toiminnallisen opinnäytetyön (leikkiympäristön jatkokehittämisen tukeminen käyttäjäpalautteen avulla ja osallisuuden kokemusten tarjoaminen) muotoon. Harjoittelun aikana tehdyn leikkiympäristön kehittämistyön jatkoksi toteutuksessa opinnäytetyössä kehittämisteema siis laajenee käyttäjäpalautetta hyödyntävän jatkokehittämisen kautta lasten osallisuuden vahvistamiseen varhaiskasvatuksen arjessa.

Opinnäytetyön kannalta lähtötilanteena on kohdepäiväkodin lasten ja aikuisten yhdessä luoma liikenneteemainen leikkiympäristö, jossa kaikki lapsiryhmät ovat voineet leikkiä teemakuukauden ajan. Lapset ovat olleet mukana suunnittelemassa ja toteuttamassa tätä liikenneleikkihuonetta ja leikkineet siinä erilaisissa pienryhmissä. Heillä on siis jo olemassa kokemuseräistä tietoa leikkiympäristön toimivuudesta tai toimimattomuudesta.

Kehittämistarpeena näemme tämän lasten kokemukseen pohjautuvan tiedon tuomisen näkyväksi ja sen hyödyntämisen leikkiympäristön jatkokehittämisessä. Myös päiväkodin henkilökunta tiedosti tämän tarpeen ja toivoi työltämme konkreettisia kehittämisehdotuksia teemaleikkihuoneen kehittämiselle. Tilan käyttö on ollut aiemmin hyvin vaihtelevaa ja se haluttiin työmme myötä valjastaa suunnitelmallisesti tukemaan leikkiä, joka on päiväkodin toiminnan painopistealue. Lisäksi koimme yhdeksi kehittämistarpeeksi kohottaa henkilökunnan tietoisuutta lasten osallisuuden merkityksestä, että tämä ei jäisi ainoaksi kerraksi, kun lasten mielipiteitä kuullaan.

Pidämme aihetta tärkeänä ensinnäkin, koska olemme työssämme nähneet miten suuri leikin voima on, kuinka paljon asioita lapset sen kautta käsittelevät ja kuinka monet asiat leikin kehittymiseen vaikuttavat. Leikkiympäristöillä taas on suuri vaikutus leikin toteutumiseen, ne ohjaavat lapsen ajattelua ja mahdollistavat monimuotoisen leikin kehittymistä. Toisekseen olemme vakuuttuneita osallisuuden kokemusten merkityksestä terveen itseluottamuksen kehitykselle ja omanarvontunnon vahvistumiselle. Näitä molempia - laadukasta leikkiä ja osallisuuden mahdollisuuksia - tulee tarjota siellä missä lasten päivät kuluvat, arjessa.

2 Opinnäytetyömme tavoitteet

Toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteet poikkeavat jonkin verran tutkimuksellisten opinnäytetöiden tavoitteista. Toiminnallisessa opinnäytetyössä opiskelijat tuottavat joko konkreettisen tuotoksen alansa työskentelyn tueksi tai kehittävät jotain ammatillisen toiminnan osaluuetta. Tavoitteena on siis opiskelijoiden oman alan ammatillisen taidon, tiedon ja sivistyk-

sen kehittäminen. Toiminnallisen osuuden ohessa opiskelijat kirjoittavat tuotosta tai kehittämisprosessia koskevan raportin, joka toimii opiskelijan ammatillisen tiedon, taidon ja sivistyksen näytteenä, mutta ei varsinaisesti täytä tieteellisen tutkimusraportin kriteereitä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö toiminnallisella opinnäytetyöllä voisi olla ammatillista tai jopa yhteiskunnallista vaikuttavuutta kehittämiskohteessa. (Vilka 2006, 76-77.) Laurean opinnäytetyöohjeen (Opinnäytetyöohje 2014) mukaan työssä on hyvä kuvata erikseen mahdollisen hankkeen tavoite, opinnäytetyön tavoite sekä opiskelijoiden oppimistavoitteet.

Oma opinnäytetyömme ei liity mihinkään hankkeeseen, määrällisiä tai laadullisia hankkeen tehtävään liittyviä tulostavoitteita työllä ei siis ole. Sen sijaan opinnäytetyön puitteissa toteutettu kehittämishanke toteuttaa kahta toisiinsa liittyvää tavoitetta kohteena olevassa vantaalaisessa päiväkodissa: 1) varhaiskasvatuksen työskentelytapojen kehittäminen sekä 2) lasten osallisuuden vahvistaminen. Tavoitteisiin pyritään leikkiympäristön kehittämisprosessin kautta. Tarkoituksena on monipuolistaa päiväkodin kehittämistoimintaa lapsia osallistamaan suuntaan ja konkreettisesti myös tarjota aiemmin suunnitellun leikkiympäristön käyttäjille (eli päiväkodin lapsille) tilaisuus antaa palautetta leikkiympäristön jatkokehittämisen tueksi. Lasten ääni tuodaan kuuluviin päiväkodin kehittämistyössä; mielipiteen kysyminen ja sen huomiointi leikkiympäristön kehittämisessä tuottaa toivon mukaan lapsille osallisuuden kokemuksia heidän omassa arjessaan.

Omat oppimistavoitteemme sijoittuvat erityisesti työn kehittämisen alueelle. Olemme olleet työskennelleet pitkään varhaiskasvatuksessa ja alakouluikäisten lasten kanssa, ja nähneet työssämme hyvän suunnittelun ja valmistautumisen merkityksen. Näemme toiminnan jatkuvan kehittämisen oleellisen tärkeänä osana lastentarhanopettajan työnkuvaa ja haluamme vahvistaa omaa kehittämisosaamistamme tämän konkreettisen kehittämistehtävän kautta. Työn arjessa on liian harvoin mahdollista kehittää toimintaa ns. pitkän kaavan mukaan, joten opinnäytetyö tarjoaa mieluisan tilaisuuden toteuttaa kehittämishanke kerrankin kiireettä ja tarkasti teoreettiseen viitekehykseen tukeutuen.

3 Kehittämishankkeen teoreettinen tausta

Lapsilähtöisestä kehittämisestä on olemassa paljon tutkimustietoa, jonka pohjalta olemme rakentaneet omaa teoriaperustamme. Myös osallisuuteen liittyviä kysymyksiä on käsitelty eri ammattikorkeakoulujen opinnäytetöissä jo aiemmin. Esittelemme luvun lopussa lyhyesti kaksi tällaista työtä. Tavoitteenasettelun mukaisesti työmme keskeisiä käsitteitä ovat lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa, leikki ja leikkiympäristöt sekä kehittämistyö varhaiskasvatuksessa, jotka avataan tässä luvussa.

3.1 Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa

Kuten lapsilähtöisyys, myös osallisuus on ollut viime vuosina terminä vahvasti esillä varhaiskasvatuksen alalla; mitä eroa on osallisuudella ja osallistumisella, mitä osallisuus tarkoittaa varhaiskasvatuksen arjessa ja mikä estää tai edistää osallisuuden kokemuksen syntymistä? Lisäksi osallisuus varhaiskasvatuksessa voi tarkoittaa niin lasten, heidän vanhempiensa kuin koko työyhteisön ja sen jäsenten osallisuutta. Näihin kysymyksiin on etsitty vastauksia erilaisissa varhaiskasvatuksen kehittämishankkeissa, joiden tuloksina onkin syntynyt ja jaettu paljon hyviä osallisuutta vahvistavia menetelmiä päivähoitossa toteutettaviksi.

Osallisuuden voi ajatella liittyvän läheisesti yhteisöllisyyteen; yksilöllisyydestä siirrytään kohti ryhmän jäsenyyttä ja yhteistä toimintaa. Osallistuminenkin toki vaatii ryhmän tai toiminnan, johon osallistua, mutta varsinainen osallisuuden kokemus syntyy vasta syvemmällä tasolla.

Leena Turja (2012) toteaa Varhaiskasvatuksen käsikirjassa, että osallisuuden käsite muuntuu usein käyttöyhteyden mukaan, mutta yleensä vielä osallistuminen johonkin toimintaa ei tavoita osallisuuden syvintä merkitystä vaan vasta kuulluksi tuleminen ja itseä koskeviin asioihin vaikuttaminen (Turja 2012, 46-48). Osallistuminen voi kuitenkin jo sellaisenaan olla hyvä alku syvällisemmän osallisuuden rakentumiselle. Esimerkiksi tärkeä osallisuuden ensiaskel päiväkodissa voi olla se, että joku sosiaalisesti varovainen lapsi uskaltautuu mukaan ryhmän toimintaan ja kokee siinä olemisen myönteiseksi; osallistuminen alkaa synnyttää osallisuutta. Koti ja päiväkotit ovat ensimmäisiä ympäristöjä, joissa lapsi voi saavuttaa konkreettisia kokemuksia kuulluksi tulemisesta ja vaikuttamisesta hänelle itselleen läheisissä asioissa. Parhaimmillaan nämä ympäristöt tarjoavat lapselle mahdollisuuden olla osallisena yhteisössään, rakentaa tietoperustaansa, yhteistä toimintakulttuuria ja omaa identiteettiään yhdessä muiden kanssa ja kokea olevansa arvokas yhteisölleen lapsena, ei vain tulevana aikuisena.

Turja (2012) tiivistää lasten osallisuuden mahdollistamisen olevan luottamuksen osoittamista heitä kohtaan; lapset täytyy nähdä osaavina toimijoina, arjessa tulee antaa tilaisuuksia heidän aloitteellisuudelleen ja kuulla heidän näkemyksiään (Turja 2012, 52). Osallisuus ja sen tukeminen ovat kyllä itsestään selvinä läsnä kaikessa hyvinvointia koskevassa yhteiskunnallisessa keskustelussa, mutta päiväkotiyhteisöissä tämän tavoitteen tuominen toiminnan tasolle lasten osalta on vielä paikoin kesken. Esimerkiksi Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2005) lasten osallisuutta sivutaan vain toteamalla, että kasvattajat mahdollistavat aikuisten ja lasten yhteisössä hyvän ilmapiirin, jossa lapset voivat kokea yhteenkuuluvuutta ja osallisuutta, kun taas vanhempien osallisuutta lapsensa varhaiskasvatuksessa pohditaan kokonaisen luvun verran (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 16 ja 31-34). Toki myös varhaiskasvatuksen tavoitteena olevaa hyvinvoivaa lasta koskevassa luvussa käsitellään läheisesti osallisuuteenkin liittyviä teemoja, kuten kuulluksi ja nähdyksi tulemisen kokemuksesta, terveen

itsetunnon vahvistumista sekä arvostetuksi ja hyväksytyksi tulemista omana itsenään. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 15).

3.2 Leikki ja sen monet muodot

Leikkiä on määritelty ns. Vygotskin perinteessä jo 1930-luvulta asti. Yksinkertaisimmillaan määrittely kuuluu seuraavasti: Leikki on toimintaa, joka toteutetaan kuvitellussa tilanteessa. Leikin ilmiötä ymmärtääkseen on kuitenkin pohdittava asiaa monista näkökulmista: Mitä leikki on konkreettisesti? Mistä leikki alkaa, miksi lapsi leikkii? Miten leikki kehittyy, miten sen kehittymistä voi tukea ja miten leikki liittyy lapsen kulloiseenkin kehitysvaiheeseen? Leikki kuuluu lapsen elämään alusta asti, mutta alkuun se ei ole lapsen itsenäistä toimintaa, vaan syntyy vuorovaikutuksessa osaavamman kanssa - aikuinen johdattelee lapsen leikin maailmaan. Vuorovaikutuksella on sijansa suurimmassa osassa leikkiä, mutta lapsi voi leikkiä rikkaita, monipuolisia leikkejä myös yksin mielikuvituksensa turvin. (Helenius & Korhonen 2012, 65-72).

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeisin lasten kehitystä ja oppimista tukeva toimintamuoto. Leikissä lapsen minäkuva, itsetunto ja taidot kehittyvät, ja leikkiminen vahvistaa myös lasten keskinäisiä suhteita ja vuorovaikutustaitoja. Leikkimistavat vaihtelevat lasten vapaasta toiminnasta pedagogisesti suunniteltuun leikkiin. Lapset ja kasvattajat voivat luoda myös yhteisiä leikkimaailmoja ja ympäristöjä, jolloin tarvitaan sekä lasten että kasvattajien osallisuutta. (Vantaan Vasu 2012, 11.)

Vaikka leikki laadukkaassa varhaiskasvatuksessa kuuluu erottamattomana osana sekä perushoitotoimintaan että oppimistilanteisiin, se eroaa sisällöllisesti sekä hoidosta että oppimisesta. Oma-toiminen leikki on tilanne, jossa lapsi toteuttaa omia tavoitteitaan ja jonka lapset suunnittelevat itse. Koko prosessi opitaan osallistumalla yhteiseen leikkiin itseään taitavampien kanssa ja sen myötä kehitellään ryhmädynamiikkaa, harjoitellaan vuorovaikutusta ja omien tavoitteiden asettelua. (Helenius & Korhonen 2012, 69). Pedagoginen leikki taas tähtää lasten kulttuurisen kehityksen tuottamiseen ja on vahvasti aikuisen suunnittelemaa ja mahdollistamaa. Lasten sekä aikuisten yhteisten leikkimaailmojen rakentaminen onkin keskeinen menetelmä leikkipedagogiikassa. (Hakkarainen & Bredikyte 2013, 140-141.)

3.3 Leikkiympäristöjen vaikutukset leikkiin

Päiväkoti on Suomessa yhteiskunnallinen instituutio ja leikin ajatellaan olevan lapsen työtä, niinpä päiväkodissa tulee olla aina tilanteeseen ja lapsen kehitysvaiheeseen sopivat työvälineet lapsille yhtä hyvin kuin aikuisille. Lasten on voitava leikkiä ympäristössään luovasti, mutta tilojen suunnittelu ja ylläpito on aikuisten vastuulla. (Helenius & Korhonen 2012, 75).

Jo pienet muutokset leikkiympäristössä muokkaavat lasten luonnollisia vuorovaikutustilanteita. Vaihtelevat ryhmäkoonpanot, erilaiset suunnitellut leikit ja toiminnot sekä käytettävät materiaalit tarjoavat lapsille monipuolisia mahdollisuuksia vuorovaikutukseen. (Kanninen & Sigfrids 2012, 184.) Arkikokemuksenkin kautta ympäristön merkitys lasten leikille näyttäytyy suurena; taitavasti suunnittelussa ja erilaisia mahdollisuuksia tarjoavassa ympäristössä omaehtoinen leikki lähtee sujuvasti käyntiin ja kehittyy eri leikkikerroilla vauhdikkaasti eri suuntiin. Parhaimmillaan fyysiset leikkiympäristöt nivoutuvat kiinteästi pedagogisesti suunniteltuun ja päiväkodin arjessa eri tavoin rikastettuun leikin kokonaisteemaan, jota kehittelemällä lapsille avautuu kokonaisia leikkimaailmoja - fyysisten ja kuvitteellisten rakenteiden yhteen nivoutumia, joissa mielikuvitus pääsee valloilleen.

Suomalaisissa päiväkodeissa leikkiympäristöjen mahdollisuudet pääsääntöisesti tunnustetaan ja niitä pyritään hyödyntämään. Vantaalla aihetta ohjeistetaan näin: Leikki ja sen ympäristöt muotoutuvat lasten ikä- ja kehitystason sekä lasten kokemusten mukaan. Leikille tulee olla riittävät tilat, välineet sekä aikaa ja rauhaa. Kasvattajan tehtävänä on ohjata, tukea ja luoda mahdollisuuksia monipuoliselle ja pitkäkestoiselle leikille sekä hyödyntää leikkiä pedagogisena menetelmänä. Kasvattajan tehtävät vaihtelevat leikin edellytysten ja ympäristöjen luomisesta leikkiin osallistumiseen ja leikin havainnoimiseen. (Vantaan Vasu 2012, 11.)

3.4 Kehittämistyö varhaiskasvatuksessa

Tilastokeskuksen (2014) T&K -toiminnasta käyttämän määrittelyn mukaan kehittämistyöllä tarkoitetaan tutkimuksen tuloksena ja/tai käytännön kokemuksen kautta saadun tiedon käyttämistä uusien tuotteiden, palvelujen, tuotantoprosessien tai menetelmien aikaansaamiseen tai olemassa olevien olennaiseen parantamiseen (Tilastokeskus 2014). Varhaiskasvatuksessa työtä kehitetään paljolti juuri hyödyntämällä kokemuksen kautta saatua käytännön tietoa, sekä myös hyödyntämällä tutkimustietoa esimerkiksi alan opiskelijoiden harjoittelujen ja opinnäytetöiden myötä. Kehittäminen on varhaiskasvatuksessa jatkuvaa, arkityöhön kuuluvaa toimintaa ja siihen kuuluu olennaisena työvaiheena käyttäjäpalautteen kerääminen uusista toimintatavoista tai työmenetelmistä, sekä sen hyödyntäminen näiden jatkokehittämisessä.

Vakiintuneimpia työn kehittämisen toimintatapoja päiväkodeissa ovat tiimityö ja painopistetyöskentely. Tiimityö on pitkälti omien työtapojen arviointia, työssäoppimista sekä ammatillisuuden kehittämistä yhdessä omaan tiimiin kuuluvien työntekijöiden kanssa ennalta sovittujen käytäntöjen mukaisesti, ja painopistetyöskentelyn tavoitteena taas on suunnitellusti ja pitkäjänteisesti luoda ja kehittää varhaiskasvatusyksiköiden työn edellytyksiä erilaisten sovittuun teemaan (=painopistealueeseen) liittyvien koulutusten ja tapaamisten kautta; levittää ja syventää tiimeissä syntynyttä osaamista.

3.4.1 Työn kehittäminen Vantaan varhaiskasvatuksessa

Vantaalla, jossa kohdepäiväkotimme sijaitsee, kehitetään jatkuvasti toimintatapoja, joiden tarkoitus on muokata toiminnan rakenteita lapsien tarpeita vastaaviksi. Lähtökohtana oppimis- ja toimintaympäristön ja itse toiminnan suunnittelussa on lapsen ja lapsiryhmien muuttuvat tarpeet ja tilanteet. Painopistetyöskentely on ollut vuodesta 2006 alkaen koko kaupungin mittakaavassa valittu tapa kehittää työtä yhteisesti tiettyyn teemaan keskittyen. Tavoitteena on ollut muodostaa raameja päiväkotiyksiköiden toiminnalle sekä syventää osaamista ja erilaisia näkökulmia varhaiskasvatuksessa. (Vantaan Vasu 2012, 14.)

Painopistetyöskentelyllä halutaan luoda edellytyksiä kehittämiselle ja varhaiskasvatusyksiköiden työlle aina kulloinkin vallitsevaan teemaan liittyvien koulutusten, organisaatioiden perusrakenteiden ja projektivastaavien tapaamisten kautta. (Projektivastaavien tapaamiset -luentomateriaali 2013, 3.)

Painopistetyöskentelyn teemoja ovat olleet v. 2006-2007 toteutettu liikuntaprojekti, jonka myötä luotiin myös yleiset käytänteet koko projektityöskentelylle. Vuosina 2007-2010 teemanä oli ”Innostu kielestä”, jonka tavoitteena oli ymmärtää varhaisen vuorovaikutuksen ja yleisemmän vuorovaikutuksen laadun merkitys. Teeman aikana luotiin vertaisoppimisjärjestelmä, johon sisältyivät myös vertaiskäynnit muissa yksiköissä. Teema oli pitkäkestoinen, koska kieli koettiin kehittämistyönä niin laaja-alaiseksi ja vaativaksi, ettei lyhyempi aika olisi riittänyt syvälliseen kehittämiseen. Vuosina 2010-2012 teemana oli ympäristö ja luonnontieto ja tämän teeman aikana hyödynnettiin myös VKK-Metron kokemuksia. Vuosina 2012-2013 uudistettiin kunta- ja yksikkövasut, joihin lisättiin painopistetyöskentelyn rakenteet toiminnan ylläpitämiseksi ja lapsiryhmän toiminnan kannattelemiseksi. (Projektivastaavien tapaamiset -luentomateriaali 2013, 3.)

Vuosina 2013-2016 painopistetyöskentelyn teemana on leikki. Tämän teeman kautta tavoitellaan kehittävän työotteen syventämistä, aikuisen ja lapsen kohtaamisen vahvistamista sekä pedagogisten kehittäjien kouluttamista pilottipäiväkotien avulla. Painopistealuetöskentely leikin parissa alkoi virallisesti lasten oikeuksien päivänä 20.11.2013, jolloin kaikissa Vantaan varhaiskasvatusyksiköissä juhlittiin lapsia ja leikittiin eri tavoin. (Projektivastaavien tapaamiset -luentomateriaali 2013, 3.) Opinnäytetyömme tähtää siis suoraan Vantaan tämänhetkisen kehittämisteeman tavoitteiden toteuttamiseen.

3.4.2 Lapsilähtöinen kehittäminen

Suomalaisessa varhaiskasvatuksessa 1990-luvulla yleistyneeseen lapsilähtöisyyspyrkimykseen liittyy oleellisesti halu huomioida jokaisen lapsen yksilöllisyys. Pedagogisten sisältöjen tulisi

rakentua lähtien lasten kiinnostuksen kohteista ja aiemmista kokemuksista, mutta käytännössä muotitermiksi noussut lapsilähtöisyys on ymmärretty varsin vaihtelevasti. (Turja 2012, 44-45). Parhaimmillaan lapsilähtöisyys toteuttaa nykyään pikemminkin osallisuuden käsitteen alle määriteltyjä kuulluksi tulemisen ja itseään koskeviin asioihin vaikuttamisen tavoitteita.

Vantaan varhaiskasvatussuunnitelman mukaan lapsilähtöinen kehittävä työote on kaiken toiminnan pohjana. Kehittävä työote on sosiaalinen prosessi, jossa aktiivisina toimijoina ovat sekä työntekijät että päiväkodin lapset ja eri kumppanuustahot, ja päiväkodin johtajan tehtävänä on ylläpitää keskustelua tarvittavien rakenteiden avulla. Kehittävää työtettä edistää toiminnan suunnittelun ja arvioinnin kirjaaminen, jolloin asioihin on helpompi palata ja yhteisellä keskustelulla tarkastella kasvatusta ja lasten oppimista. Hyviä käytänteitä myös jaetaan yksiköiden sisällä ja muihin yksiköihin. Jatkuvasta kehittämisestä muodostuu näin vallitseva käytäntö ja hyvistä toimintatavoista osa arkea. Päiväkodin johtajan tehtävänä on varmistaa, että yksiköllä on selkeät tavoitteet, jotka kirjataan työsuunnitelmaan, sekä myös että yhteisesti sovitut toimintatavat on kirjattu yksikön omaan varhaiskasvatussuunnitelmaan. (Vantaan Vasu 2012, 14.)

Kehittämistyön onnistumisen edellytyksenä on yhteistyö ja keskustelu niin lasten kuin eri kumppanuustahojen ja vanhempien kanssa. Palaute ja päivittäinen vuoropuhelu lasten ja heidän perheidensä kanssa auttaa löytämään uusia toimintatapoja. (Vantaan Vasu 2012, 8.) Tämä on yksi keskeisistä syistä miksi katsoimme tärkeäksi paitsi ottaa lapset mukaan harjoittelussa tehtävään leikkiympäristön kehittämiseen, myös tarjota heille opinnäytetyön kautta tilaisuus antaa palautetta leikkiympäristön onnistumisesta ja vaikuttaa sen jatkokehittämiseen.

3.4.3 Leikkiympäristön kehittäminen

Leikkiympäristön suunnittelu työyhteisössä vaatii aikaa, mutta siihen panostaminen kannattaa monella tasolla. Toimivan leikkiympäristön vaikutukset leikin sisältöihin ovat mittavat, ja sisällöllisen rikkauden lisäksi hyvä leikkiympäristö myös vähentää melutasoa sekä tarjoaa tilaisuuksia fyysiseen aktiivisuuteen ja lisää näin käyttäjämukavuutta. Päiväkodin leikkiympäristön kokonaisuutta on hyvä muokata suunnitellusti erilaisiksi leikkikeskuksiksi, joita voidaan vaihdella teeman tai vaihtoehtoisesti lasten innostuksen ja kiinnostuksen mukaisesti eripituisissa jaksoissa. Tällaisia leikkikeskuksia voivat olla esimerkiksi kotileikki, kauppaleikki, palikkahuone tai muu rakenteluleikki, roolivaatehuone tai vesileikki, tai leikkiympäristö voidaan rakentaa vaikkapa eri kulttuurien tai ammattien, kuten palo- tai pelastustoiminnan mukaan. Leikkimppäristöjen suunnittelu voidaan myös nivouttaa suurempiin teemoihin, kuten liikenne, tietyn maanosan luonto tai maaseutu, ja niihin voi kehittää erilaisia teemaan liittyviä toimintoja. (Kanninen & Sigfrids 2012, 184-185.)

Leikkiympäristön kehittämisessä on olennaista tuntee lasten leikin kehityksen vaiheet ikäkautittain. Leikin kehityksen voi Piagetia mukaillen voi jakaa erilaisiin vaiheisiin. Ensimmäinen vaihe on 0-2 -vuotiaana sensoris-motorinen leikki, jota seuraa noin 2-3 -vuotiaana rakentelu-leikki. 3-7 -vuotiaana alkavat kehittymään erilaiset kuvitteluleikit, yli 4-vuotiaana sosiodraamallinen leikki ja yleensä viimeistään 7 ikävuodesta eteenpäin sääntöleikit. Sääntöleikkejä lapset harjoittelevat myös päiväkodeissa noin 5-vuotiaasta alkaen. Ylipäänsä 2-7 -vuotiaille leikki on käyttäytymistä johtavaa toimintaa, mielikuvitus kehittyy voimakkaasti ja esineitä, tilanteita ja leikkijöitä muunnellaan jatkuvasti. Ikävaiheen loppua kohti lapset hallitsevat yhä monimutkaisempia tapoja rakentaa leikkiä. Aluksi vallitsevana ovat esineisiin kiinteästi liittyvä leikki, jonka jälkeen lapset alkavat esittämään arjen toimintoja ja tästä kehittyy roolileikkejä. Myöhemmin lapset siirtyvät rakentamaan ja nimeämään erilaisia rooleja ja innostuvat myös yksinkertaisista sääntöleikeistä. Ikäkauden loppupuolella lasten leikistä tulee ryhmän yhteistä toimintaa ja yhteistä juonen kehittelyä. Juonellista leikkiä lapset kehittälevät esimerkiksi erilaisista arkikokemuksista, saduista tai televisio-ohjelmista. (Hakkarainen & Bredikyte 2013, 18-20.)

Toimivan leikkimaailman luomisessa on erityisen tärkeää, että lapsi löytää leikistä oman tilan, jossa myös aikuinen on tarvittaessa valmis leikkimään lapsen kanssa ja toteuttamaan lapsen ideoita. Toimintojen ja ympäristöjen suunnittelussa tulee ottaa huomioon ne havainnot, joita on tehty aikaisemmin lasten leikkiä ja oppimista tarkkailtaessa. Leikkiympäristöä luodessa aikuisen rooli on aktiivinen ja hän tarjoaa leikki- ja käyttäytymismalleja lapsille. Aikuinen rikastuttaa leikin kokemuksia laajentamalla toiminnan sisältöjä esimerkiksi tarinankerronnan ja dramatisoinnin keinoin. Aikuinen voi osallistua leikkiin käyttämällä joko suoria tai epäsuoria menetelmiä; osallistumalla leikkiin roolissa, osoittamalla mielenkiintoa leikkiä kohtaan tai näyttämällä leikkimisen mallia. Aikuisen osallisuus leikkiympäristön kehittämisessä toteutuu myös leikkiä rikastuttavan välineistön ja materiaalien hankkimisessa tai tuottamisessa yhdessä lasten kanssa. (Hakkarainen & Bredikyte 2013, 143-146.)

Kohdepäiväkodissamme leikki on tällä hetkellä kehittämistoiminnan painopistealueena kuten muuallakin Vantaalla. Kehittämisen tavoitteena on rikastuttaa lasten leikkimaailmoja mm. lisäämällä ylipäänsä aikuisen läsnäoloa leikissä sekä ennen kaikkea kehittämällä leikkiä yhdessä lasten kanssa. Aikuinen leikkii lasten kanssa ja havainnoi leikin etenemistä, ja koska kyseessä on kaksikielinen päivähoitoyksikkö, aikuisen tehtävänä on myös tuoda leikkiin tarvittavaa englanninkielistä sanastoa. Leikkiteema voi lähteä liikkeelle esimerkiksi lapsiryhmän toiveista ja tarpeista, jolloin aikuinen tarttuu teemaan tuomalla kirjoja, lauluja, loruja ja leikkivälineitä leikkiympäristöön. Leikkiä kehitetään yhdessä leikkimällä ja siihen voidaan lisätä teeman mukaisia esineitä ja asioita. Leikkiteemaa työstetään eri tavoin esimerkiksi maalamalla, saduttamalla tai draaman ja musiikin kautta. Teemaa tukemaan suunnitellaan myös konkreettisia leikkiympäristöjä. (Y.E.S. Vasu 2014, 10.)

3.4.4 Piirrä ja kerro -osallistava työmenetelmä

Opinnäytetyössä käyttämämme Piirrä ja kerro -työmenetelmä on toteutukseltaan melko samantyyppinen kuin Y.E.S.-päiväkodissa käytössä oleva Journal Writing -menetelmä, jonka avulla lapset saavat tuoda esiin ja kuvata itselleen ominaisella tavalla heille tärkeitä tapahtumia ja kokemuksia, kuten retkiä, juhlia, onnistunutta leikkiä tai muita merkityksellisiä asioita. Journal Writingia käytettäessä aikuinen yleensä suuntaa kuvausta antamalla raamin eli aiheen, josta lapsi piirtää. Aihe voi olla esimerkiksi yhdessä tehty retki tai edellisen viikonlopun tekeminen. Piirtämisen jälkeen lapsi kuvaa aikuiselle kokemuksiaan kertomalla mitä on piirtänyt ja saa samalla mahdollisuuden täydentää kuvaansa sanallisesti. Journal Writingin avulla aikuinen saa tietoa siitä, mitä lapsi on nähnyt ja kokenut, ja mikä on ollut lapselle mieleenpainuvaa tai tärkeää. Tietoa kerätään sekä toiminnan kehittämisen tueksi että lasten tunteiden käsittelytapojen vahvistamiseksi. Menetelmä sopii hyvin lasten haastatteluun, sillä lapsille on luontevaa esittää asioita visuaalisesti ja kertoa kokemuksistaan kuvallisen ilmaisun monipuolisin keinoin. (Monto-Puusti 2014.)

Piirtämällä ja kertomalla piirroksestaan lapsi jakaa ja tekee näkyväksi omaa sisäistä maailmaansa. Piirtäminen tuo lapsen äänen kuuluville aidosti ja luontevasti. Piirtäminen ja sanallinen kertominen ovat kumpikin monipuolista ilmaisua, jotka täydentävät toisiaan ja yhdessä tekevät tarinasta kokonaisen. Kuvataiteet yleensäkin ovat vahvasti lapsen identiteettiä rakentavaa toimintaa. (Kinnunen 2008, 7 ja 16.)

Kuvataiteellinen ilmaisu on parhaimmillaan ei ainoastaan kuvaavaa, vaan myös tutkivaa ja kokeilevaa toimintaa. Lapsen antaessa visuaalisen muodon kokemuksilleen hän sekä jäsentää että tunnistaa havaintoja ympäröivästä maailmasta, tunteistaan ja ajatuksistaan. Kuvallisen kerronnan avulla lapsi myös harjoittelee kommunikoimista. Hyvä ilmaisun lähtökohta on lapselle itselleen merkityksellinen teema, kokemus tai tehtävä, jonka käsittely vahvistaa lapsen itsetuntemusta ja minäkuva. Jotta lasten ajatukset saadaan kuuluville, tarvitaan myös aikuista tallentamaan työt ja niihin liittyvät tarinat. Lapsen kokemuksista ja kuvallisista tuotoksista keskusteleminen on merkityksellistä, sillä keskustelun avulla lapsi oppii ilmaisemaan arvoituksiaan ja mieltymyksiään myös sanallisesti. Toiminnallisuutta painottavassa kuvallisessa työskentelyssä lapsi kokeilee, soveltaa, eläytyy, leikkii ja tarinoi. Kokemuksia pohtivassa jatkotyöskentelyssä lapsi jäsentää kokemuksiaan kuvallisesti ja voi myös ratkaista ongelmia ja ymmärtää ilmiöitä uudella tavalla. (Rusanen 2009, 49-51.)

Lapsen kommenttien kirjaaminen syventää ja tarkentaa työn viestiä. Kun aikuinen kuuntelee yhden lapsen kokemuksia kerrallaan, lapsi saa tarvitsemaansa yksilöllistä huomiota, ja toisaalta kuvallisen ilmaisun avulla voidaan myös harjoitella kuuntelemisen, keskustelemisen ja

palautteen antamisen taitoja yhdessä koko lapsiryhmän kanssa. Lasten töiden tarkastelu antaa aikuisille tietoa lasten mahdollisesta lisäohjauksen tarpeesta, sekä auttaa suunnittelemaan tulevan toiminnan suuntaamista. (Rusanen 2009, 52-54.)

3.5 Aiempia opinnäytetöitä samasta aihepiiristä

Sekä osallisuuteen että leikkiympäristöihin ja leikin merkitykseen liittyviä opinnäytetöitä on tehty eri ammattikorkeakouluissa paljon - molemmat ovat keskeisiä laadukkaan varhaiskasvatuksen osa-alueita ja näin siis olennainen osa sosionomin ammattitaitoa. Osallisuuden kokemuksen merkitystä ja sen synnyttämisen keinoja käsitellään runsaasti kaikessa sosiaalialan keskustelussa, kun taas leikki ympäristöineen luonnollisesti liittyy nimenomaan lasten ja nuorten kanssa tehtävään työhön. Muutamissa opinnäytetöissä näitä teemoja on yhdistetty ottamalla lapset mukaan eri varhaiskasvatusympäristöjen kehittämiseen. Omassakin työssämme leikkiympäristön luominen ja kehittäminen yhdessä lasten kanssa on keskiössä, mutta ajatellaan myös jo itsessään leikkimisen tässä yhdessä suunnitellussa leikkiympäristössä tuottaneen lapsille osallisuutta.

Riikka Salo Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulusta on tehnyt v. 2012 opinnäytetyön nimeltä: *Lasten unelmien päiväkotia. Lapsen ääni ja osallisuus päivähoiton lapsikohtaisessa varhaiskasvatussuunnitelmatyössä*. Opinnäytetyön tavoitteena oli lisätä lasten näkökulman huomioimista ja osallisuutta päivähoiton varhaiskasvatussuunnitelmatyössä; lasten mielipiteitä ja ajatuksia pyrittiin todentamaan lapsilähtöisen varhaiskasvatussuunnitelman toiminnallisia menetelmiä hyödyntämällä. Perimmäisenä tarkoituksena oli kehittää työelämää päivähoitossa käytännönläheisesti, parantaa varhaiskasvatuspalveluiden laatua ja vaikuttavuutta henkilöstön ammatillisen osaamisen kautta, sekä lisätä lapsiperheiden vasu-tietoutta. Opinnäytetyö tehtiin Pohjoisen alueen Kaste -hankekokonaisuuteen kuuluvan Lapsen hyvä arki -hankkeen (2009-2011) ja peruspalvelukuntayhtymä Kallion alueen päivähoiton kanssa yhteistyössä.

Salon opinnäytetyö oli toiminnallinen, mutta aineiston keruun toteutuksessa oli myös kvalitatiivisen ja narratiivisen tutkimuksen piirteitä. Tutkimusmenetelminä käytettiin dialogia, piirtämistä, saduttamista, valokuvaamista ja Tejping-nukkeleikkiä. Aineistoa kerättiin osittain kvalitatiivisen menetelmin, mutta sitä ei analysoitu vaan käytettiin lähteenä. Narratiivisen työskentelyotteen avulla pyrittiin huomioimaan lasten näkökulma sellaisenaan, ilman tulkin-taa. Viiden kenttäpäivän aikana työn kautta synnyttiin ja koottiin runsaasti lasten mielipiteitä ja ajatuksia: toistakymmentä satua, nauhoitettuja keskusteluja, valokuvia, piirustuksia ja tarinoita piirustuksista unelmien päiväkodista. Näistä koostettiin toiminnallisen opinnäytetyön produktiksi kahdeksansivuinen Lasten unelmien päiväkotia -vihko. Vihkoon koottu materiaali valittiin huomioiden kohderyhmä ja tuotosten toimivuus painetussa muodossa.

Mielestämme Salon työn suurinta antia oli nimenomaan tuotosten runsaus; vaikka kaikkea ei julkaistukaan varsinaisessa produktissa, materiaali sai merkityksen jo syntyessään - tuotti osallisuutta kaikille osallistuneille lapsille.

Hanna Ikonen Laurea-ammattikorkeakoulusta on tehnyt v. 2012 opinnäytetyön nimeltä: *Lasten osallisuudesta päiväkodin ryhmätilan muokkaamisesta*. Opinnäytetyö oli osa VKK-Metro-hanketta ja se toteutettiin Lintumetsän päiväkodissa 3-5 -vuotiaiden lasten ryhmässä. Tavoitteena oli kehittää ryhmän käytössä olevaa sisätilaa osallistamalla lapsia ja myös työntekijöitä muutoksen eri vaiheisiin. Tiloja pyrittiin muokkaamaan käytännöllisemmiksi ja viihtyisämmiksi. Ikonen tutki missä tiloissa ja mitä lapset leikkivät, ja lisäksi lapsilta kysyttiin mielipidettä ryhmän tiloista. Sekä lapsilta ja aikuisilta kysyttiin millaisia muutoksia he haluaisivat ryhmän tiloihin. Ikonen teki saamiensa tulosten ja vastausten pohjalta yhteenvedon ja esitti muutosehdotuksia. Muutostyö tehtiin yhdessä lasten kanssa, ja sen onnistumista ja prosessin arviointia varten haastateltiin lapsia ja ryhmän työntekijöitä.

Ikonen opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisella eli laadullisella tutkimusmenetelmällä. Opinnäytetyön tavoitteena oli toteuttaa kehittävää toimintaa, jonka kautta päiväkodin tiloja muokattiin uudelleen, ja syvempänä tavoitteena oli saada työntekijät ajattelemaan käytössään olevia tiloja ja niiden kehittämismahdollisuuksia uudella tavalla.

Tutkimuksellinen osuus tehtiin kolmessa osassa. Ensin kerättiin aineistoa havainnoimalla, pienryhmätyöskentelyllä ja teemahaastattelulla. Havainnointivaiheessa Ikonen oli ryhmässä yhden viikon ja arviontia varten kahtena päivänä. Lasten ajatuksia ja ideoita haettiin piirtämällä ja saduttamalla, ja tilasta tehtiin legoja apuna käyttäen pohjapiirros. Työntekijöitä haastateltiin teemahaastattelulla. Ryhmätilaa muokattiin saadun aineiston perusteella suunnittelemalla muutokset yhdessä lasten ja työntekijöiden kanssa, ja lisäksi lapset olivat osallisena muutoksen käytännön toteutuksen eri vaiheissa. Palautteen perusteella tilasta tuli viihtyisämpi ja sen visuaalinen ulkoasu lisäsi tilassa leikkijöiden määrää.

Tämä työ vertautuu mielestämme enemmän varsinaiseen leikkitilan kehittämiseen, joka meidän prosessissamme toteutettiin kehittämisharjoittelun kautta. Omassa opinnäytetyössämme näkökulma on työnkehittämisessä varhaiskasvatuksessa sekä osallisuuden kokemuksen syventämisessä palautteenkeruun ja jatkokehittämisen kautta.

4 Kehittämishankkeen käytännön toteutus

Hankkeen käytännön toteutus tapahtui vantaalaisessa päiväkodissa. Aikataulullisesti kokonaisuus jakaantui useisiin eri vaiheisiin.

4.1 Kohderyhmä ja toteutusympäristö

Opinnäytetyömme toteutusympäristönä oli englanninkielinen Y.E.S.-varhaiskasvatusyksikkö Vantaalta. Kohderyhmänä olivat kolme 4-5 -vuotiaiden ryhmää Ants, Bees ja Bugs, joiden lapset sekä osallistuivat leikkiympäristön luomiseen, käyttivät sitä leikeissään että antoivat opinnäytetyön myötä palautetta sen jatkokehittämiseksi.

Perheet hakevat lapsensa Y.E.S.-päiväkotiin oppimaan englantia. Päiväkoti on toiminut Vantaalla jo 20 vuotta ja sen on alun perin perustanut vuonna 1993 vanhempainyhdistys Young English Speakers. Ensimmäiset kymmenen vuotta päiväkotitoimi yksityisenä, kunnes Vantaan kaupunki osti yksikön. Päiväkodin toiminta-ajatuksena on tarjota lapsille yksilöllisyyttä, luovuutta, vastuullisuutta ja sosiaalisuutta tukevaa toimintaa suomen- ja englanninkielellä. Opetussuunnitelma pohjautuu valtakunnallisiin ja kunnallisiin varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen perusteisiin. Toimintayksikössä on kaksi alle 4-vuotiaiden suomenkielistä ryhmää, kolme englanninkielistä ryhmää 4-6 -vuotiaille ja kaksi englanninkielistä esiopetusryhmää. Päiväkodin tilat ovat viimeiset kymmenen vuotta sijainneet Pakkalan oppimis- ja informaatiokeskuksessa, jossa on myös kirjasto sekä kansainvälinen peruskoulu. Suomenkieliset sekä englanninkieliset ryhmät palvelevat koko Vantaata. Lapsivalinnoissa pyritään huomioimaan ulkomailta tulevat perheet sekä jo päiväkodissa tai kansainvälisessä koulussa olevien lasten nuoremmat sisarukset. (Y.E.S. Vasu 2014, 3-4.)

Kuten edellä on kerrottu, leikki on varhaiskasvatuksen painopistealueena koko Vantaalla vuosina 2013-2016. Käytännön tasolla tämä tarkoittaa Y.E.S.-päiväkodissa sitä, että leikkiin kiinnitetään entistä enemmän huomiota, ja pyritään kehittämään ja suunnittelemaan monipuolisen leikin mahdollisuuksia niin, että kieliorientaatio säilyy. Oppimisympäristö kielipäiväkodissa on luotava kiinnostavaksi ja emotionaalisesti turvalliseksi sekä leikin että kielen kannalta. Oleellista on, että lapsi voi viedä jo oppimansa sanaston leikkiin ja sosiaaliseen kanssakäymiseen toisten lasten kanssa. Käytetyt kullekin ikätasolle sopivat materiaalit ja menetelmät, esim. lorut, leikit, lelut, laulut, taidetyöt ja -välineet, matemaattiset materiaalit, pelit sekä kirjat, asetellaan tarjolle opetustilaan sillä tavoin, että lapset pystyvät käyttämään niitä myös itsenäisesti keskinäisessä toiminnassaan. Materiaaleja kierrätetään ryhmästä toiseen, jotta lasten kiinnostus uusia leikkejä kohtaan syntyisi ja sanastoa voitaisiin kartuttaa lisää. Myös osa ryhmässä olevista kirjoista sekä visuaalinen ympäristö vaihtuu teeman tai vuodenajan mukaisesti. Y.E.S.-päiväkodissa on hyvät sisätilat leikin toteuttamiselle. Käytössä on

useita pienryhmätiloja, pieni ja suuri liikuntasali, satunurkkaus ja kirjasto, jotka mahdollistavat monenlaisten leikkien toteuttamisen erilaisissa ryhmäkoonpanoissa. Leikin painopistetyöskentelyn aikana kasvattajat pyrkivät suunnittelemaan sisätilojen käyttöä niin, että kaikkien ryhmien lapset käyttäisivät päiväkodin tiloja tehokkaammin. Pienryhmätiloihin luodaan tarpeen ja kiinnostuksen mukaan erilaisia pysyviä ja vaihtuvia leikkiteemoja, joita ryhmät voivat varata käyttöönsä omille pienryhmilleen. (Y.E.S. Vasu 2014, 10-11.)

4.2 Kehittämishankkeen kuvaus vaiheittain

Aikuisopiskelijoina teimme opinnäytetyömme varsinaisen ansiotyömme ohella ja työvaiheiden toteuttamisaikatauluun on suuresti vaikuttanut paitsi opiskelun rytmi harjoitteluineen myös kummankin työn joustomahdollisuuksien ajoittuminen.

4.2.1 Aiheen valinta ja teoreettisen perustan kokoaminen

Opinnäytetyömme aihepiirin valinta tuli oikeastaan tehtyä jo opiskelun alkumetreillä tutustuessamme toisiimme; osallisuuteen liittyvät teemat ovat meille molemmille tärkeitä ja näemme jatkuvasti niiden merkityksen omassa työssämme. Leikki ja leikkiympäristöt puolestaan tulivat mukaan Johannan kehittämisharjoittelun aiheen kautta, ja työn kehittäminen taas on kulkenut punaisena lankana läpi koko tutkinnon. Teoreettista perustaa opinnäytetyölle olemme molemmat keränneet eri opintojaksoilla koko opintojen ajan; olemme valinneet useilla opintojaksoilla osallisuuteen liittyviä näkökulmia kulloinkin käsiteltävänä olleeseen aiheeseen. Ajallisesti opinnäytetyön teoreettisen perustan kokoaminen tapahtui 10-12/2013.

Rakenteellisena ratkaisuna päädyimme tekemään opinnäytetyömme jatkumona Johannan harjoittelujakson (Työn kehittämisen harjoittelu) perään - harjoittelussa suunniteltiin ja toteutettiin liikenneteemainen leikkiympäristö yhdessä lasten kanssa, opinnäytetyössä kerättiin ja analysoitiin käyttäjäpalautte edelleen lapsia osallistavalla työmenetelmällä sekä nostettiin esiin lasten tuottamia jatkokehitysideoita. Harjoittelun ajankohta oli 1-3/2014 ja käyttäjäpalautte kerättiin 4-5/2014.

4.2.3 Tutkimuslupien hankkiminen

Kehittämishankkeessa toteutettu käyttäjäpalautteen keruu on menetelmätyypiltään käyttäjä-tutkimusta. Vakiintuneen tutkimuskäytännön mukaan käyttäjä tutkimuksen toteuttamiseen tarvitaan lupa osallistujilta ja lasten kanssa työskennellessä aina myös lasten huoltajilta. Suunnittelimme siis huoltajille jaettavan tutkimuslupapyyntö (Liite 1), jonka toimitimme päiväkodin kautta tutkimukseen osallistuvien lasten huoltajille. Lomakkeet kerättiin takaisin ennen Piirrä ja kerro -haastattelujen toteuttamista. Lapsilta kysyttiin suullisesti halukkuutta

osallistua leikkihuoneen kehittämiseen. Halutessaan lapset olisivat voineet jäädä omaan ryhmätilaansa haastattelujen ajaksi, mutta kaikki halusivat mukaan.

Vantaan kaupungille tehtävien opinnäytetöiden lupaprosessi on ohjeistetty kaupungin verkkosivuilla. Tutkimusluvan hakijoiden tulee täyttää tutkimuslupahakemus, joka löytyy myös sivustolta. Ohjeistuksen mukaan opinnäytetyön tulee olla otokseltaan riittävän suppea, koska kyselyjä ja opinnäytetöitä tehdään suuri määrä. Tutkimuksesta tulee ensin sopia päiväkodinjohtajan kanssa siinä päiväkodissa, jossa tutkimusta on tarkoitus tehdä. Hakemuksessa tulee mainita päiväkodinjohtajan nimi ja on myös kerrottava, että lupa johtajalta on saatu. Mikäli työskennellään lasten kanssa, on vielä erikseen pyydettävä vanhemmilta osallistumisluvat lapsille ja vanhempia on informoitava tutkimuksen luonteesta ja eettisistä ratkaisuista. Hakemuksen liitteenä on oltava tutkimussuunnitelma ja lisäksi myös mahdollinen kyselykaavake. Suunnitelmassa tulee selvittää eettisten näkökohtien huomiointi. Suunnitelmaa voi tarvittaessa täsmentää luvan saannin jälkeen. (www.vantaa.fi 2014.) Etenimme tämän prosessin mukaisesti ja saimme tutkimusluvan (Liite 2) työllemme 3/2014.

4.2.4 Käyttäjäpalautteen keruu lapsia osallistavalla työmenetelmällä

Ettei osallisuuden vahvistaminen olisi jäänyt kehittämistyössämme teorian tasolle, halusimme toteuttaa sekä itse kehittämisen (joka tehtiin jo harjoittelussa) että siihen liittyvän käyttäjäpalautteen keruun (opinnäytetyön yhteydessä) menetelmillä, jotka itsessään tarjoavat lapsille osallisuuden kokemuksia ja tunteen siitä, että heidän ääntään kuullaan arjessa.

Osallisuuden vahvistamiseen käytetään varhaiskasvatuksessa monenlaisia menetelmiä, joita voi jaotella esimerkiksi seuraavasti: leikki ja sen tukeminen erilaisilla tavoilla, sadutus eri muodoissaan, kuvien käyttö vuorovaikutuksen ja toiminnan tukena, erilaiset liikunnalliset menetelmät sekä taidekasvatus. Valitsimme palautteen keruumenetelmäksi taidelähtöisen Piirrä ja kerro -työmenetelmän, jossa lapset sekä yksilöllisesti että yhdessä ryhmänä pääsevät kuvaamaan kokemuksiaan eri ilmaisumuotojen kautta. Tässä kohtaa emme millään tapaa lähteneet keksimään pyörää uudelleen, vaan valitsimme tutun, paljon käytetyn ja hyväksi havaitun menetelmän, jonka olemme molemmat työssämme kokeneet lapsia osallistavaksi ja parhaimmillaan jopa voimauttavaksi työskentelymuodoksi.

Suunnittelimme käyttäjäpalautteen keräämiseen tarkoitetun haastattelulomakkeen Piirrä ja kerro -työmenetelmän periaatteiden mukaisesti (Liite 3). Haastattelulomake koostui kahdesta osasta, joista ensimmäinen oli yksilö- ja toinen ryhmähaastattelu. Yksilöhaastattelussa jokainen lapsi sai mahdollisuuden kertoa omista kokemuksistaan leikkiympäristöstä ja tuoda esiin itselleen tärkeitä kehitysideoita. Haastattelutilanteen ohjaamisessa kiinnitettiin huomiota yksityisyyden kunnioittamiseen ja jokaisen oman mielipiteen aitoon ilmaisumahdollisuuteen

mm. piirustuspaikkojen valinnalla. Ryhmähaastattelun osuudessa lapsia taas nimenomaan ohjattiin jakamaan kokemuksiaan ja tuottamaa yhdessä uusia ajatuksia ja suunnitelmia leikkiympäristön kehittämiseksi.

Palautteen keräämisen aikataulu muotoutui harjoittelun ehdoilla: harjoittelun aikana toteutettua leikkiympäristöä ei oltu alunperinkään suunniteltu pysyväksi, vaan maaliskuun 2014 teemaan (Liikenne) liittyväksi ja se oli sovittu purettavaksi huhtikuun alussa. Lisäksi palautetta oli päästävä keräämään lapsilta sellaiseen aikaan, että he olivat a) ehtineet käyttämään uutta leikkiympäristöä ja b) sen käyttö oli vielä kohtuullisen tuoreessa muistissa. Käyttäjäpalautteet kerättiin ajalla 4-5/2014.

4.2.5 Haastattelutilanteiden kulku

Kaikki Piirrä ja kerro -haastattelut sujuivat innostuneessa ilmapiirissä ja lapset olivat poikkeuksetta ilahtuneita päästessään mukaan miettimään leikkihuoneen parannuskeinoja. Yksikään lapsista ei halunnut jäädä omaan ryhmäänsä jatkamaan toimintaa, vaikka tämä vaihtoehto kaikille tarjottiin ennen leikkihuoneeseen lähtemistä.

Ryhmässä 1 oli paikalla neljä lasta:

Yksilötehtävässä alkuun pääseminen oli kaikilla hidasta, lapset pohtivat pitkään mitä olivat leikkineet ja tarvitsivat hieman keskustelutukea. Aloitettuaan piirtämisen he keskittyivät hyvin omiin töihinsä - paikat olivat jaettu niin, ettei mahdollisuutta toisten töiden vilkuiluun juurikaan ollut. Yksi lapsi oli nopea piirtämään ja juttua tuli pienten alkuunpääsyhankaluuksien jälkeen reilusti. Toinen oli sujuvasanainen ja pääsi kerronnassa heti hyvin vauhtiin, ei tarvittu lisäkysymyksiä eikä keskustelua. Kolmas lapsi ujosteli kovin haastattelijaa, eikä pystynyt kertomaan kuvista paljoakaan, vaikka oli piirtänyt runsaasti ja yksityiskohtaisesti. Hänkin tosin keskustelemalla vähän avautui. Neljäs piirsi pitkään ja keskittyneesti, ja oli selkeästi miettinyt tarkkaan mitä piirtää, sillä myös kerronta oli sujuvaa.

Yhteistyöosuudessa lapset aloittivat piirtämään kukin omaan osaansa isoa yhteistä paperia aiheena yksi asia, jonka itse haluaisi lisätä huoneeseen. Sitten vaihdettiin paikkaa ja lapset jatkoivat edellisen aloittamaa piirustusta. Hetken piirtämisen jälkeen vaihdettiin taas paikkaa. Jonkin verran lapset katselivat toistensa piirtämistä ja matkivat toisiaan. Vielä kerran vaihdettiin paikkaa ja ryhdyttiin värittämään kuvia. Värittäessä aloitettiin keskustelu siitä mitä on piirretty ja miksi. Värittäminen oli hauskaa yhdessä ja nauratti, ja kuviin tuli myös lisäyksiä. Ketään ei haitannut, vaikka omaan aloittamaan kuvaan muut lisäilivät. Loppukeskustelu oli erittäin värikästä ja lapset tuottivat runsaasti ideoita siitä, mitä huoneessa pitäisi olla lisää.

Ryhmässä 2 paikalla oli kolme lasta:

Ryhmä oli muita pienempi, koska yksi lapsista oli sairastunut haastattelupäivänä, eikä lupaa korvaavalta lapselta ehditty kysyä. Aloittaessa näkyi selvästi, että Johanna oli harjoittelun ajalta juuri näille lapsille tuttu, sillä heillä meni jonkun aikaa kuulumisiensa kertomiseen. Aloittivat kyllä nopeasti myös piirtämisen ja pohtivat ympärilleen katsellen mitä olivat huoneessa leikkineet. Yksi lapsista olisi ollut valmis jo minuutissa, häntä kannustettiin piirtämään lisää ja myös värittämään piirustuksensa. Kaksi muuta lasta piirsivät todella keskittyneesti. Kuvista kertominen oli kaikille selkeästi helppoa, kun kuuntelijana oli tuttu aikuinen.

Yhteistyöpiirustuksessa yksi lapsista aloitti samantien piirtämisen, hänellä oli selkeä visio aiheesta. Toinen lapsi taas pohti pitkään ääneen mikä olisi kivaa ja luetteli kaikkia mahdollisia kulkuvälineitä, joita huoneessa ei ollut. Kolmaskin mietti pitkään ja alkoi lopulta piirtää samaa kuin ensimmäisenä aloittanut piirtäjä, kuten myös lopulta toinenkin lapsi. Toisen piirustuksen jatkaminen oli alkuun kaikille haastavaa, omasta työstä ei olisi haluttu luopua. Alkukankeuden jälkeen alkoi yhteistyökin sujumaan ja lapset keskustelivat keskenään siitä mitä piirtäisivät. Yksi lapsista olisi toisessa vaihdossa halunnut taas jatkaa omaansa. Värittäminen yhdessä sujui hyvin, eikä kuvien jakamisesta ei enää tullut kiistaa. Piirustuksia myös jatkettiin vielä värittämisen lomassa ja keskustelu kävi vilkkaana. Lapset eivät millään olisi malttaneet lopettaa ja palata omaan ryhmäänsä.

Ryhmässä 3 paikalla oli neljä lasta:

Alkuun myös näillä lapsilla oli paljon muuta kerrottavaa ja varsinaisen tehtävän aloittaminen vaati virittämistä, keskustelua ja kannustamista. Kaksi lapsista aloitti nopeasti piirtämään omia töitään. He olivat alkuun hieman hätäisiäkin, mutta saivat kuitenkin tehtyä työnsä valmiiksi. Kahdella muulla meni enemmän aikaa pohtimiseen ja ryhmän kesken käytiin yhteistä keskustelua siitä, mitä kukin voisi piirtää. Myös lasten omat tarinat olivat melko paljon toistensa kaltaisia, yksilötyöt olivat kahta muuta ryhmää enemmän yhteisvoimin tehtyjä.

Yhteistyösuudessa kolme lapsista aloitti piirtämisen nopeasti, mutta neljäs mietti pitkään eikä saanut lainkaan aloitettua omaa työtä. Paikkojen vaihdon jälkeen hänkin jatkoi toisen lapsen piirustusta ja lopulta aloitti myös oman rekan piirtämisen. Alkuun lapsia jälleen harmitti luovuttaa itse aloitettu piirustus toisen käsiin, mutta kaikki pääsivät tunteesta yli ja miettivät osittain yhdessä miten kenenkin työtä voisi jatkaa. Lopulta yhteispiirustus alkoi rönnyllä villisti täysin teeman ulkopuolelle ja se sai paljon erilaisia fantasiaelementtejä.

4.2.6 Tuotosten analysointi ja työn aukikirjoitus

Ryhmittelimme ja analysoimme saamamme tuotokset (lasten piirustukset ja niihin liittyvät tarinat, sekä haastattelutilanteissa tehdyt muistiinpanomme) heti niiden keräämisen yhteydessä 5/2014. Samalla hahmottelimme tuotoksista nousseen teemoittelun, valokuvassimme keskeisiä töitä ja suunnittelimme tulosten esitystavan. Työn lopullisen rakenteen suunnittelu ja aukikirjoittaminen siirtyi ansiotyöesteiden vuoksi vuodenvaihteeseen 2014-2015.

5 Kehittämishankkeen tuotokset

Piirrä ja kerro -työmenetelmän tuotoksia ovat lasten yksilö- ja ryhmäpiirustukset, heidän piirustuksista kertomansa tarinat sekä piirtämistilanteen kulusta ja sen aikaisesta lasten keskustelusta tehdyt muistiinpanot. Aineistosta nousi esiin kolme kehittämisteemaa sekä selkeitä osallisuuden tunnusmerkkejä.

5.1 Konkreettiset tuotokset

Yksilöpiirustuksia saimme kolmesta ryhmästä yhteensä 11 kappaletta: kahdesta ryhmästä molemmista neljä ja yhdestä kolme kappaletta yhden lapsen ollessa sairaana. Jokainen ryhmä teki myös yhteisen piirustuksen, joita on siis kolme kappaletta. Piirustusten lisäksi kaikki lapset kertoivat erikseen tarinan omasta työstään eli myös kertomuksia on 11 kappaletta. Kehittämisasidea -tyyppiset tuotokset on johdettu tästä aineistosta.

Lapsia myös havainnoitiin koko haastattelutilanteen ajan ja tehtiin käytökseen, ilmeisiin ja tilanteen yleiseen etenemiseen liittyviä muistiinpanoja. Lisäksi yhteispiirustusten aikana kirjattiin ylös lasten piirustuksiin liittyvät kommentit ja keskustelun kulku pääpiirteittäin. Näiden pohjalta on arvioitu osallisuuden vahvistumiseen liittyvien tavoitteiden toteutumista.

5.2 Lasten kehittämisideat

Keräämästämme aineistosta (lasten piirustukset, niistä kerrotut tarinat sekä ryhmätyöskentelyn havainnointi) hahmottui kolme selkeää, keskenään erilaista kehittämisteemaa: 1) konkreettiset, toteuttamiskelpoiset kehittämisideat, 2) epärealistiset, sinänsä teeman mukaiset kehittämisideat, joita päiväkodin arjessa on kuitenkin mahdotonta toteuttaa ja 3) kokonaan liikenneteeman ulkopuolelle rönsyilleet villit, mielikuvitukselliset kehittämisideat.

5.2.1 Toteuttamiskelpoiset kehittämisideat

Lasten piirustuksissa ja varsinkin niistä kerrotuissa tarinoissa nousi esiin useita helposti toteutettavia kehittämisideoita, joista suurin osa liittyi huoneesta vielä puuttuviin liikennevälineisiin. He antoivat myös konkreettisia ideoita miten jonkun tällaisen välineen voisi rakentaa. Lapset toivoivat huoneeseen mm. erilaisiin ammattikuntaleikkeihin tarpeellisia palo- ja poliisiautoja sekä rekkoja ja takseja. Liikennevaloja ehdotettiin myös ja ideoitiin, kuinka ne voisi maalata vaikka suoraan seinälle. Liikennevälineiden rakentamiseen toivottiin erikokoisia pahvilaatikoita ja maaleja, joilla niitä saisi värittää.

”Ois kiva kun olis enemmän pahvilaatikoita, vois tehdä helikopterin ja toisen lentokoneen, rekkoja, autoja... Jos sais tehdä vielä paloauton ja maalata niitä, ja taas leikkiä niillä.”

”Miksi ei ole liikennevaloja? Tai rekkoja tai taksia?”

”Mä tykkäisin, että täällä olis paloauto ja myös poliisiauto, vaikken kerennyt sitä piirtää.”

Toinen erityisen usein esiinnoussut ajatus oli teeman tärkeys tällaisessa leikkiympäristössä; nämä eivät kuulu liikenteeseen, miksi nuo ovat tässä liikennehuoneessa, tuo on ylimääräinen ja vaan tiellä -tyyppisiä kommentteja oli runsaasti. Varsinkin teemaleikkihuoneeseen tilanpuutteen vuoksi jätetyt kotileikkivälineet nukkeineen saivat runsaasti kielteistä palautetta liikenteeseen kuulumattomina.

Lähes kaikki lapset pitivät hyvänä selkeää teemaa, joka antaa leikille raamit huolimatta siitä, että leikitty leikki oli usein laajentunut varsinaisen liikenteen ulkopuolelle - lentokoneella esimerkiksi matkustettiin lomalle ja saatiin sitä kautta kehitettyä pitkä ja hieno lomaleikki, tai matka muuttui rosvo-poliisileikiksi rosvojen paetessa lentokoneesta kuumailmapallolla. Leikeissä oli ollut tärkeää mallintaa tarkasti todellisuutta, esimerkkeinä ”oikeiden” bussilippujen käyttäminen ja lentokentän turvatarkastukset.

”Kotileikki on turha täällä, ja kaikki palikat ja vauvojen lelut.”

”Miksi on vauvoja ja niitä juttuja? Ne ei oikein kuulu liikenteeseen ja ne on tiellä.”

*”Ei tarttis tietokonetta täällä, se on vaan tiellä.
Tai tietokoneesta voi kyllä katsoa milloin bussi tulee.”*

Kolmas konkreettinen ehdotus oli teemaleikin laajentaminen ulos; osa välineistä soveltuisi myös pihalle ja sinne voisi lasten mielestä helposti rakentaa niitäkin kulkuvälineitä, jotka eivät sisälle mahdu.

”Penkit ja pöydät täällä on turhia ja tää leikki vois kyllä olla ulkonakin.”

”...me ajettais niillä ja tää mahtuis kyllä muutenkin paremmin ulos.”

Kuva 1: Teemahuoneesta puuttuvia liikennevälineitä yksilötyössä.

5.2.2 Epärealistiset kehittämisideat

Toteuttamiskelpoisten kehittämisideoiden lisäksi tarinoissa ja kuvissa tuli esiin paljon liikenteeseen liittyviä, mutta epärealistisiä ideoita. Osan toteuttamista rajoitti lähinnä päivöködin arki ja käytettävissä olevat tilat, mutta näidenkään ideoiden esittämistä ei haastattelutilanteessa millään lailla hillitty tai väheksytty, vaan suhtauduttiin kaikkiin lasten tarinoihin yhtä arvostavasti. Osan ajatuksista lapset itsekin totesivat oikeastaan mahdottomiksi - kuten oikean helikopterin.

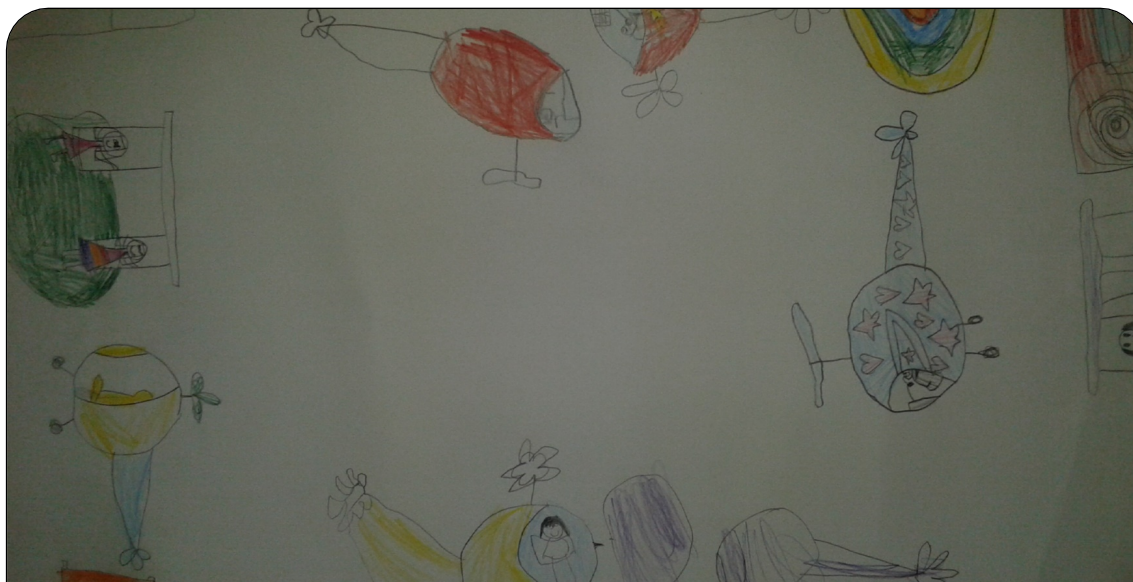
Näissä tarinoissa kuitenkin oli paljon osallisuutta ja hyväksynnän tunteita tuottavia elementtejä; mielipiteitäni kuunnellaan sellaisinaan, ei ainoastaan niitä, jotka kelpaavat aikuisillekin.

”Olis kiva myös oikea helikopteri ja ajettais sillä.

Se juttu, joka helikopterissa pyörii, rikkoisi kyllä tän talon.”

”Tänne pitäis saada oikea lentokone ja se laitettais tänne sisälle ja me lennettäisiin sillä.”

”Autolla vois lähteä kirpparille ja ostaa mekkoja ja koruja. Myös rekka ois kiva, sen voisi tehdä tolpista ja siel vois olla koti.”

Kuva 2: Oikeita helikoptereita ryhmätyössä.

5.2.3 Absurdit, mielikuvitukselliset kehittämissideat

Kolmas selvästi erottuva kehittämisteema oli villisti ryöpsähtelevät, mielikuvitukselliset ideat, jotka monen ryhmän kohdalla lähtivät lentoon yhteispiirustusten loppuvaiheilla. Varsinkin hirviömaailmaan liittyvä ideointi tuotti valtavan innostuneen keskustelun, johon kaikki antoivat parastaan keksiäkseen aina lisää ja entistä kummallisempia elementtejä.

Myös villieläimet ja metsästäminen innostivat lapset keksimään lisää jännittävää rekvisiittaa huoneeseen, ja kolmantena mielikuvituksellisena kehittämissideana tarinoista erottui luontoon liittyvät elementit kuten väriä muuttava sateenkaari, oikea sade ja vesi.

*”Täs on hirviöitä, hämähäkkejä, käärmeitä, oikeeta vettä ja ruokaa.
Olis fudiksia niinku silmämunia ja vois leikkiä hirviötä.”*

”Täällä vois leikkiä pelotushippaa ja zombieta.”

*"Ois kiva jos ois krokotiili ja leijonapukuja, sit vois metsästää ja leikkii hirviöä.
Olis tyttö metsästäjiä ja poikametsästäjiä."*

Kuva 3: Hirviölentokoneita ryhmätyössä.

"Ois kiva jos olis sateenkaari ja satais oikeesti, ja sit se muuttais väriä."

"No sateenkaaren kuva seinälle ja kukkia ja taivas ja ruohoa."

Kuva 4: Sateenkaaria ja hirviöitä ryhmätyössä.

5.3 Osallisuuden vahvistuminen kehittämishankkeen myötä

Päiväkodin lapset olivat selkeästi innoissaan ja ylpeitä siitä, että pääsivät mukaan leikkiympäristöä arvioimaan. Jo se, että kaikki lapset tulivat mielellään mukaan haastattelutilanteeseen, vaikka vaihtoehtona oli jäädä jatkamaan leikkiä omassa ryhmässä, kertoo mielestämme lasten halusta tulla kuulluksi.

Suurimpana osallisuutta vahvistavana tekijänä tässä prosessissa olikin Piirrä ja kerro -tilanne itsessään, jonka aikana jokainen lapsi syttyi innostuneesti miettimään mitä juuri minä täällä parantaisin. Toki lapset lähtivät mukaan kehittämiseen kukin luonteenomaisella tavallaan; joku välittömän innostuneesti ja itsevarmasti, joku toinen pitkään rohkeutta keräten ja harkiten. Tässä kohtaa tärkeää oli sekä selkeä toiminnan rakenne että aikuisten menettely tilanteessa: jokaiselle tarjottiin aikaa ja tilaa mielipiteensä ilmaisemiseen ja kaikki mielipiteet otettiin vastaan yhtä arvokkaina. Piirrä ja kerro -menetelmän yksi vahvuus onkin se, että lapset sekä tekevät yhteistyötä että pääsevät jokainen vuorollaan rauhassa kertomaan juuri oman mielipiteensä ja omat perustelunsa yhteispiirrokselle.

Havainnoinnin perusteella voi todeta, että lapset todella kokivat tullessa kuulluksi ja saivat tuotua mielipiteitään esille ja pääsivät vaikuttamaan itseään koskeviin asioihin; kaikki osallisuuden tunnusmerkkejä Leena Turjan mukaan (Turja 2012, 46-48). Tärkeänä jatkona prosessille on, että heidän esille tuomiaan kehittämisajatuksia myös konkreettisesti hyödynnetään ja tähän päiväkodissa on tahtotila olemassa.

6 Kehittämishankkeen arviointi

Toimintakeskeisessä opinnäytetyössä arvioinnin merkitys korostuu verrattuna tutkimukselliseen työhön. Olemme pyrkineet monitasoiseen arviointiin, jossa olemme erottaneet eettisen arvioinnin, työn toteutuksen arvioinnin, yleisen lähestymistavan, tavoitteiden saavuttamisen ja työn merkityksen arvioinnin sekä oman oppimisemme arvioinnin toisistaan. Kaikkia näitä osa-alueita olemme pohtineet useiden eri arviointikysymysten avulla ja käyttäneet arviointimenetelminä jatkuvaa itse- ja vertaisarviointia, päiväkodin henkilökunnalta ja opinnäytetyön ohjaajalta saamaamme palautetta sekä lasten havainnointia haastattelutilanteissa.

6.1 Eettisten kysymysten arviointi

Lasten tutkimiseen liittyy erityiskysymyksiä muuhun tutkimukseen verrattuna lähtien tavoitteiden asettelusta, tutkimusmetodiikasta ja havaintojen tulkinnasta jatkuen aina tulosten julkistamiseen saakka. Tärkein lasten tutkimuksen erityispiirre on sen kohdistuminen juuri lapsiin, joita tulee suojata kaikilta tutkimuksesta mahdollisesti seuraavilta haitoilta. Tutki-

mukseen ei saa sisältyä mitään tiedossa olevia riskejä, jotka vaarantaisivat lapsen kehityksen kulun. (Ruoppila ym. 1999, 26-29.)

Kehittämishanketta suunnitellessamme kävimme mahdollisen kattavasti läpi sen vaikutuksia osallistuvien lasten kehitykseen, emmekä löytäneet mitään potentiaalisia riskitekijöitä. Päinvastoin käänsimme ajatuksen kokonaan ympäri ja nostimme hankkeen toiseksi tavoitteeksi lasten kehityksen tukemisen osallisuuden kokemusten tarjoamisen kautta.

Ruoppilan ym. (1999) mukaan hyvä tapa aloittaa tutkimuksen suunnittelu on selvittää kohdeorganisaation toimijoiden kanssa ko. organisaatiossa vallitsevat lupakäytännöt (Ruoppila ym. 1999, 26-29). Selvitimme asian päiväkodin johtajan kautta jo Johannan harjoittelun aikana, Vantaan lupaprosessi on kuvattu lyhyesti alaluvussa 5.2.3. Hyvän tutkimustavan mukaan keräsimme lasten vanhemmilta kirjalliset suostumukset suunnittelemaamme lupalomakkeen avulla ja lapset osallistuivat haastatteluihin vapaaehtoisesti; haastattelun aluksi kysyttiin haluatteko kertoa kokemuksistanne tässä leikkiympäristössä. Kerroimme haastattelulomakkeella vanhemmille sekä suullisesti lapsille etukäteen, ettei opinnäytetyössämme käytetä lasten nimiä tai kuvia, vaan ainoastaan heidän tuottamiaan ideoita ja piirustuksia. Tulokset luvattiin paitsi jättää päiväkodin käyttöön työn jatkokehittämiseksi, myös esitellä halukkaille vanhemmille ja hävittää asianmukaisesti työn valmistuttua.

Opinnäytetyön ohjaajan vaihtuminen useaan kertaan aiheutti hankaluuksia luvanhakuvaiheessa: emme saaneet tutkimussuunnitelmaamme ajoissa hyväksytyksi ohjaajalla ja ilman sitä ei voinut käynnistää Vantaan tutkimuslupaprosessia. Jouduimme lopulta sopimaan päiväkodin johtajan kanssa, että voimme toteuttaa opinnäytetyön toiminnallisen osuuden jo ennen virallisen tutkimusluvan saamista edellyttäen, että luvat lasten vanhemmilta ovat kunnossa. Tämän katsottiin kestävän eettisen tarkastelun sillä perustelulla, että kyseessä oli päiväkodin normaalina toimintana toteutetun kehittämisprosessin loppuosa ja lisäksi sovittiin, että lasten haastattelujen kautta syntyvät tuotokset säilytetään päiväkodissa siihen asti, kunnes tutkimuslupamme olisi kunnossa. Pääsimme siis Johannan harjoittelun jatkumona keräämään käyttäjäpalautteen, vaikka emme vielä siinä vaiheessa voineet olla varmoja saammeko koskaan käyttää sitä opinnäytetyössämme. Tämän riskin päätimme ottaa keskusteltuamme tilanteesta perusteellisesti päiväkodin johtajan ja varajohtajan kanssa.

6.2 Arviointimenetelmien valinta

Opinnäytetyömme arvioinnissa tulee huomioida sen luonne nimenomaan toiminnallisena opinnäytetyönä, jonka tavoitteena on kehittää yhtä varhaiskasvatuksen toiminnallista osa-aluetta (leikkiympäristöjen suunnittelua ja toteuttamista) lapsia osallistavin keinoin ja lisätä omaa

kehittämisosaamistamme. Työtä ei voi, eikä edes pidä yrittää arvioida perinteisin tieteelliseen tutkimukseen kuuluvien arviointimenetelmin.

Vilka & Airaksinen sanovat toiminnallisen opinnäytetyön oppaassaan (2003), että toiminnallisen ja tutkimuksellisen opinnäytetyön arvioinnin tulee poiketa toisistaan, koska työt ovat lähtökohtaisesti luonteeltaan erilaisia. Toiminnallisessa työssä on heidän mukaansa tärkeää arvioida työn kokonaisideaa eli yleistä lähestymistapaa; miten työn aihepiirin valinta, tavoitteiden asettaminen, tietoperustan määrittely ja kohderyhmän valinta ovat onnistuneet. Toinen keskeinen arviointikohde on työn toteutustapa eli ensinnäkin keinot, jotka on valittu tavoitteiden saavuttamiseksi ja aineiston keräämiseksi, ja toisekseen työn käytännön järjestelyjen onnistuminen. Kolmanneksi on hyvä arvioida myös työn raportoinnin onnistumista; ilmaisun johdonmukaisuutta, kriittisyyttä ja vakuuttavuutta, sekä työn kieliasun virheettömyyttä ja ilmeikkyyttä. Neljäntenä tärkeänä arviointikohteena on opinnäytetyön tekemisen merkitys tekijöidensä ammatilliselle kasvulle. (Vilka & Airaksinen 2003, 154-160.)

Laurean opinnäytetyöohjeen (2014) mukaan kehittämispainotteisessa työssä tulee erottaa toisistaan toteutuksen onnistumisen arviointi, yleinen lähestymistavan arviointi sekä oman oppimisen arviointi. Näissä osa-alueissa tulee määrittellä arvioinnin kohde, mahdolliset arvioijat ja arviointikysymykset. (Opinnäytetyöohje 2014.) Ohjeessa on siis yhdistetty Vilka & Airaksisen oppaan kohdat kaksi ja kolme toteutuksen arvioinnin alle. Omassa työssämme käytämme Laurean ohjeen mukaista jaottelua ja määrittelemme kullekin osa-alueista arvioinnin kohteen, arvioijat ja arviointikysymykset sekä vastaamme kysymyksiin.

6.3 Työn toteutuksen onnistuminen

Toteutuksen arvioinnissa olemme arvioineet sekä menetelmävalintojen onnistumista, työn käytännön järjestelyjä että opinnäytetyöprosessin etenemistä ja raportointia seuraavien arviointikysymysten avulla:

Saatiinko valituilla menetelmillä tarpeeksi tuotoksia?

Oliko kerätty aineisto työn tavoitteiden kannalta merkityksellistä?

Miten haastattelujen käytännönjärjestelyt sujuivat; aikataulu, tunnelma?

Etenikö opinnäytetyöprosessi suunnitelman mukaisesti; aikataulut, työnjako?

Oliko opinnäytetyön raportti kielellisesti virheetön, johdonmukainen ja selkeä?

Arviointikeinona olemme näiden kysymysten kohdalla käyttäneet itsearviointia sekä lasten havainnointia haastattelutilanteissa ja päiväkodin henkilökunnalta saamaamme palautetta.

Nähdäksemme yhdistämällä Piirrä ja kerro -menetelmä haastattelutilanteiden havainnointiin saatiin tarpeeksi aineistoa opinnäytetyön tasoiseen toiminnalliseen tutkimukseen. Määrällisesti piirustuksia ja tarinoita oli riittävästi, niistä oli mahdollista löytää selkeitä kehittämisteemoja, ja havainnointimuistiinpanojen avulla pystyttiin osoittamaan lasten halu osallistua toimintaympäristönsä kehittämiseen.

Myös tavoitteiden kannalta aineisto oli merkityksellistä: Työmme tavoitteena oli ensinnäkin leikkiympäristön jatkokehittämisen tukeminen käyttäjäpalautetta keräämällä ja saimme aineistosta kerättyä selkeitä tuloksia päiväkodin henkilökunnan käyttöön. Toinen tavoitteemme oli lasten osallisuuden vahvistaminen heidän omassa arjessaan ja tämänkin onnistuminen on mielestämme hyvin todennettavissa havainnointimuistiinpanojen perusteella.

Myös päiväkodin palautteessa oltiin tyytyväisiä työstä saatuihin konkreettisiin kehittämisideoihin ja pidettiin niiden kategorisointia onnistuneena. Tuotosluku lainauksineen välitti lasten puhetta ja ideoita aidosti. Näitä ideoita aiotaan myös toteuttaa toiminnassa, ensimmäisenä teeman laajentaminen pihalle.

Haastattelujen aikataulut ja muut käytännönjärjestelyt päiväkodilla sujuivat erinomaisesti sekä meidän että henkilökunnan näkökulmasta, pitkälle kiitos tietenkin sen, että talo ja henkilökunta olivat Johannalle tuttuja harjoittelun kautta. Oikeastaan ainoita haasteita olivat yhden lupalapun unohtuminen ensi alkuun kotiin ja yhden lapsen sairastuminen, mutta näistä selvittiin sujuvasti eteenpäin. Tunnelma haastatteluissa oli pääsääntöisesti innostunut ja rento. Koemme tosiaan yhden opinnäytetyömme tavoitteen täyttyneen jo heti näissä Piirrä ja kerro -tilanteissa perustuen havainnointimuistiinpanojen useisiin *kertoi-vuolaasti*, *kuvaili-innostuneesti*, *ei-olisi-malttanut-lopettaa* -tyyppisiin merkintöihin - lapset aidosti kokivat tullessa kuulluiksi, ja tuottivat paljon kehittämisideoita sekä yhdessä että itsenäisesti.

Sen sijaan opinnäytetyöprosessin etenemisessä ja aikataulutuksessa oli pitkin matkaa useita erilaisia hankaluuksia. Opiskelu työnohella sekä opinnäytetyön ajallinen kytkeytyminen työn taustalla olevaan kehittämisharjoitteluun aiheutti haasteita erityisesti leikkiympäristön konkreettisessa toteuttamisvaiheessa - opinnäytetyön valmistelu oli saatava etenemään vauhdikkaasti ehtiäksemme mukaan Johannan harjoittelupäiväkodin liikenneteemaan, jota työssämme hyödynnettiin. Haastetta työn aikataulutukselle toi myös monien sattumien summana tapahtuneet useat opinnäytetyönohjaajan vaihtumiset. Jouduimme etenemään osittain päällekkäin lupaprosessin ja toteutuksen kanssa, mutta näkemyksemme mukaan tekemämme ratkaisut ovat hyvin perusteltuja ja kestävä tieteellisen tarkastelun. Kun aineisto lopulta oli saatu asianmukaisesti kerättyä, myös työn kokoamisen aikataulu muuttui useaan kertaan; ensin kiire oli kova liittyen työnantajan edellyttämään pikaiseen pätevytyymiseen, mutta sitten tilanne kääntyiikin päällelleen - valmistuminen ei enää ollutkaan tarpeen niin nopeasti kuin alkuun

oli annettu ymmärtää, päinvastoin molempien työnantajien mielestä oli toivottua käyttää aikaa opiskelun sijaan työtehtäviin eikä opintovapaapäiviä enää myönnetty yhtä halukkaasti kuin aiemmin.

Tällaiset haasteet lienevät aikuiskoulutukselle tyypillisiä ja ainakin omalla kohdallamme opetivat meille runsaasti sekä ajankäytönhallintaan liittyviä taitoja että epävarmuuden sietoa ja sopeutumista muuttuviin tilanteisiin. Ongelmanratkaisukykyä ja nopeaa päätöksentekovalmiutta kysyttiin monessa kohtaa ja erityisesti asiallisen, perustellun viestinnän taidot olivat koetuksella. Yksi prosessin suurimpia anteja omalle oppimiselle olikin tilanteiden jatkuva eläminen, joka pakotti arvioimaan omia suunnitelmia ja toimintatapoja moneen kertaan, tekemään jatkuvaa uudelleenaikataulutusta ja harkitsemaan erilaisia vaihtoehtoja. Tämä kaikki on enemmän kuin luonteenomaista työelämän projekteille, joten opinnäytetyö täytti paikkansa työn kehittämisen harjoitteluna.

Keskinäinen työnjakomme on toiminut erinomaisesti; jaamme saman arvopohjan ja vahvuutemme täydentävät toisiaan. Opinnäytetyötä tehdessämme olemme oppineet paljon toisiltamme sekä varhaiskasvatuksen substanssista että projektityöskentelystä ja kirjallisesta asioiden esittämisestä.

Opinnäytetyön raportoinnin koemme onnistuneen sekä rakenteellisesti että kieliopillisesti hyvin ja ohjeistusten mukaisesti; raportoinnista meille on kertynyt jo runsaasti kokemusta sekä työelämässä että nykyisissä ja aiemmissa opinnoissamme. Lopullisen rakenteen muodostamiseen saimme arvokasta apua opinnäytetyömme ohjaajalta - toiminnallinen työ kuitenkin poikkeaa selkeästi tutkimuksellisesta työstä, eikä näiden erojen hahmottaminen ollut alkuun ihan yksinkertaista. Myös päiväkodin palautteessa kiitettiin työn selkeää kirjoitusasua sekä erikseen myös kuvia ja lainauksia, jotka toivat lasten äänen konkreettisesti esiin.

6.4 Työn merkitys, tavoitteiden saavuttaminen ja jatkokehitysmahdollisuudet

Opinnäytetyön yleistä lähestymistapaa, sen tavoitteiden täyttymistä ja saadun tiedon jatko-
hyödyntämistä olemme arvioineet miettimällä seuraavia arviointikysymyksiä:

Tuntuvatko aihepiiri ja tavoitteet merkityksellisiltä?

Tuotettiinko lapsille osallisuuden kokemuksia?

Tuotettiinko leikkiympäristön jatkokehittämiseen merkityksellistä tietoa?

Käytettiinkö/aiotaanko saatua tietoa käyttää työn kehittämisen tukena kohdepäiväkodissa?

Voidaanko esiteltyä mallia hyödyntää laajemmin, esimerkiksi levittää

leikkiympäristön kehittämisen käytäntöjä Vantaan muihin päiväkodeihin?

Työn aihepiiri on siis kaksijakoinen; teemoina ovat olleet työn kehittäminen ja lasten osallisuuden lisääminen. Pidämme molempia aihepiirejä varhaiskasvatuksessa merkityksellisinä sekä teoreettisella tasolla että toiminnallisen työn kyseenallisuuden erityisesti juuri tämän opinnäytetyön kohdepäiväkodin arjen tasolla.

Valitsimme lähestymistavaksi mahdollisimman selkeästi päiväkodin jokapäiväiseen toimintaan liittyvän kehittämisen; kyseistä leikkiympäristöä käytetään toiminnassa joka tapauksessa jollain tavalla. Pidämme valintaa perusteltuna myös siksi, että hyvin suunniteltu ja toteutettu leikkiympäristö tukee monimuotoisen leikin kehittymistä ja mahdollistaa monenlaisten asioiden käsittelyn leikin kautta. Kun kehittämiskohteena oli lasten oma toimintaympäristö, oli myös osallisuuden tukeminen helppoa - lapset innostuivat nopeasti mukaan työskentelyyn, koska kyse oli heille itselleen merkityksellisestä asiasta. Näin ei siis kyse ollut ainoastaan työyhteisön aikuisten työn kehittämisestä, vaan koko yhteisön toiminnan kehittämisestä. Näemme tärkeänä erityisesti sen, että lapsille annetaan erilaisissa yhteisprojekteissa aito vaikuttamisen mahdollisuus ja heitä kuunnellaan kiinnostuneesti; ettei pelkästään pyydetä kommentteja aikuisten suunnittelemaasta jo valmiista leikkiympäristöstä tai rajata lasten kehittämideoita aikuislähtöisesti epärealistisina heti alkuunsa pois.

Olemme vakuuttuneita osallisuuden kokemusten itsetuntoa rakentavasta merkityksestä ja uskomme tämän työn omalta pieneltä, mutta yksittäiselle lapselle tärkeältä osaltaan lisänneen osallistujien itseluottamusta ja minän tärkeyden tuntua. Haastattelutilanteissa oli selkeästi nähtävillä lasten into ja tempautuminen mukaan suunnitteluun sekä ideoiden yhteiseen kehittelyyn. Uskomme myös voimaantumisen tunteita syntyneen, jo pelkästään tieto siitä, että mennään liikenneleikkihuoneeseen miettimään tuliko siitä hyvä ja miten sitä voisi vielä parantaa, sai lasten kasvoille ilahtuneen *vau-juuri-minä-pääsen-mukaan* -ilmeen. Käytimme tarkoituksella rohkaisevia *juuri-sinun-mielipiteesi-on-tärkeä* -tyyppisiä ilmaisuja ohjeistaessamme piirustusosuuksia ja kuunnellessamme lasten kertomuksia töistään.

Myös konkreettisia leikkiympäristön kehittämideoita saatiin päiväkodin käyttöön. Lisäksi henkilökunta suhtautui positiivisesti kokeilemiimme toimintatapoihin, joissa lapsia osallistetaan mukaan kehittämistyöhön. Osallisuuden ajatus nousee selkeästi esille päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmassa ja opinnäytetyön myötä henkilökunta sai konkreettisen mallin tämälähtöisestä kehittämisprojektista. Mallia voi helposti muokata eri teemoihin, erilaisiin leikkitaloihin ja myös ulkoleikin kehittämiseen. Halutessaan he voivat viedä mallia myös muihin Vantaan päiväkoteihin painopistetyöskentelyn puitteissa. Jatkokehitysmahdollisuuksia on siis runsaasti ja henkilökunta suhtautuu niihin positiivisesti. Yksi mallin vahvuuksista on mielestämme juuri sen monipuoliset soveltamismahdollisuudet; vaikka tällä kertaa kohteena oli teemaleikkihuone, samalla mallilla voidaan kehittää oikeastaan kaikkea päiväkodin toimintaa,

esimerkiksi suunnitella päivä- tai viikko-ohjelmaa lasten kanssa, kehittää pihaleikkikäytäntöjä, pohtia vaikkapa lepohetken rakennetta jne.

Leikkiympäristön kehittäminen liittyy suoraan leikin kehittämiseen, joka on parhaillaan päiväkodin kehittämistyön painopistealueena. Henkilökunnalta saamamme palautteen mukaan projektin toteuttaminen vaikutti päiväkodin työskentelytapoihin rakenteellisesti, lasten mielipiteitä kysytään aiempaa useammin ja niitä myös pyritään toteuttamaan. Myös opinnäytetyössä esiinnoitettuja ideoita aiotaan toteuttaa jo alkavan kesän aikana sekä ensi vuoden teemaleikkitoiminnassa. Käyttöön on otettu mm. Kaikki leikkii -päivä, jonka idea ei noussut tästä työstä, mutta jonka toteuttamisessa käytetään työn esille nostamia toimintatapoja. Lisäksi pitkäkestoiselle leikille pyritään järjestämään aiempaa enemmän mahdollisuuksia.

Leikkiympäristön jatkokehittämiseen liittyvien konkreettisten tuotosten lisäksi uskomme saaneemme aikaan myös työyhteisön toimintatapojen kehittämiseen liittyviä vaikutuksia; vahvistaneemme henkilökunnan myönteistä suhtautumista lasten osallisuutta vahvistaviin työskentelymalleihin.

6.5 Oman oppimisen arviointi

Oman oppimisen arviointi lienee haasteellisin arvioinnin osa-alueista, koska omaa toimintaa on usein vaikeaa katsella ulkoapäin. Opintojen aikana olemme kuitenkin jo tottuneet jatkuvaan reflektioon, joten työtä tehdessämme pyrimme sen eri vaiheissa tekemään itse- ja myös vertaisarviointia. Työn valmistuttua pohdimme vielä kokonaisuutta seuraavien arviointikysymysten kautta:

Minkälaista uutta osaamista saimme liittyen työn kehittämiseen?

Minkälaista uutta osaamista saimme ammatillisten menetelmien käyttämiseen?

Miten raportointiosaamisemme kehittyi?

Miten ajankäytönhallintamme kehittyi?

Tärkeä kehittämisosaamiseen liittyvä tavoitteemme oli päästä toteuttamaan suunnitelmallinen kehittämissanke työelämän ikuisen kiireen vaivaamatta. Tämä ei aivan toteutunut, opinnäytetyön aikataulut jouduttiin mukauttamaan ansiotyön arkirytmiiin - kiire oli välillä kova, välillä taas jouduimme ajankäytöllisesti keskittymään aivan muihin asioihin. Ehkä suurena oppina voi todeta olevan juuri tämän: hyväkään suunnitelma harvoin toteutuu sellaisenaan, kehittämistyössä täytyy pystyä etenemisen jatkuvaan arviointiin ja toiminnan joustavaan sopeuttamiseen sen perusteella. Nopeatkin päätökset tulee tehdä perustellusti ja kokonaisuutta arvioiden, ja muutokset täytyy myös pystyä perustelemaan muille osapuolille.

Ammatillisten menetelmien käyttöön saimme vahvistusta erityisesti taidelähtöisyyden osalta; lasten luovuus löytyi toiminnan eli tässä tapauksessa piirtämisen kautta. Havaitimme tässäkin yhteydessä hyvän suunnittelun ja ammatillisen osaamisen merkityksen, varhaiskasvatus toimii tietyllä logiikalla, jota tulee kunnioittaa - talo elää tavallaan, vieras kulkee ajallaan.

Koulutuksessamme on kehitetty opiskelijoiden raportointiosaamista systemaattisesti läpi koko opiskeluajan. Omalla kohdallamme suurimmat haasteet löytyivät opinnäytetyön rakenteen suunnittelusta. Erityisesti toiminnallisen ja tutkimuksellisen työn erojen hahmottaminen sekä työn tuotosten esittäminen ovat alueita, joilla osaamisemme selkeästi vahvistui. Myös ajankäytönhallintataidot olivat pitkin matkaa koetuksella, uudelleenaikataulutuksia tehtiin useita ja opintojen, ansiotyön ja perheen tarpeiden yhteensovittaminen pakotti meidät toimimaan tehokkaasti ja suunnitelmallisesti - vaikei toteutunut aikataulu siltä ensisilmäyksellä ehkä näytä. Jokainen muutos on kuitenkin ollut perusteellisesti harkittu ja ratkaisut kulloisessakin tilanteessa mielestämme parhaita mahdollisia.

Kokonaisuutena katsomme opinnäytetyön toteuttaneen tarkoituksensa ja lisänneen tietojamme, taitojamme ja kehittämisosaamistamme omalla alallamme varhaiskasvatuksessa. Erityisen tyytyväisiä olemme päiväkodilta saamaamme palautteeseen, jonka mukaan kehittämis-tehtävämme oli hyvin toteutettu ja ennen kaikkea tuotti käyttökelpoisia ideoita leikkihuoneen kehittämiseen. Projektin myös kerrottiin vaikuttaneen henkilökunnan omaan kehittämis-toimintaan ja lisänneen lasten mielipiteiden huomioimista. Koemme saavuttaneemme työlle asettamamme tavoitteet.

Lähteet

Hakkarainen, P. & Bredikyte, M. 2013. Kehittävän leikkipedagogiikan perusteet. Vilna, Lietua: UAB BALTO print.

Ikonen, H. 2012. Lapset osallisina päiväkodin ryhmätilan uudelleen muokkaamisessa. Opinnäytetyö. Espoo: Laurea-Ammattikorkeakoulu.Sosiaalialan koulutusohjelma.

Kanninen, K. & Sigfrids, A. 2012. Tunne minut! Turva ja tunteet lapsen silmin. Juva: Ps-kustannus.

Laurea-ammattikorkeakoulun opinnäytetyöohje.

[https://live.laurea.fi/fi/opiskelijalle/opintojen_toteutus/opinnaytetyo/Sivut/default.aspx/Viitattu 15.3.2014](https://live.laurea.fi/fi/opiskelijalle/opintojen_toteutus/opinnaytetyo/Sivut/default.aspx/Viitattu%2015.3.2014)

Laurea-ammattikorkeakoulun opetussuunnitelma: Sosiaalialan koulutusohjelma (Laurea Otoniemi, sote) / SSG12KA.

https://soleops.laurea.fi/opsnet/disp/fi/ops_RyhmKuvYht/tab/nop/sea?ryhma=4037384&stack=push / Viitattu 20.12.2013

Kinnunen, S. 2008. Pienten piirtäjien tarinat: Oman elämän rakentamista ja jakamista. Pro Gradu-tutkielma. Oulun Yliopisto, Kasvatustieteellinen tiedekunta.

Monto-Puusti, K.-M. 2014. Päiväkodin johtajan haastattelu 8.1.2014. Y.E.S. -päiväkoti. Vantaa.

Projektivastaavien tapaamiset -luentomateriaali 2013. Avain, Vantaan intranet.

Ruoppila, I. 1999. Lasten tutkimuksen eettisiä kysymyksiä. Teoksessa Ruoppila, I., Hujala, E., Karila K., Kinon J., Niiranen P. & Ojala, M. (toim.) Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä. Jyväskylä: Gummerus.

Rusanen, S. 2009. Lapsen kuvista kulttuurin kuviin. Teoksessa Ruokonen, I., Rusanen, S. & Välimäki, A.-L. (toim.) Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Yliopistopaino Oy.

Salo, R. 2012. Lasten unelmien päiväkotii. Lapsen ääni ja osallisuus päivähoiton lapsikohtaisessa varhaiskasvatussuunnitelmatyössä. Opinnäytetyö. Ylivieska: Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma.

Tilastokeskus: Tutkimus- ja kehittämistoiminta, käsitteet ja määritelmät.

<http://tilastokeskus.fi/til/tkke/kas.html> /Viitattu 4.5.2014

Turja, L. 2012. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.

Tutkimuslupaohjeet. www.vantaa.fi/ /Viitattu 8.1.2014

Varhaiskasvatuksen suunnitelman perusteet 2005. Oppaita 56. Helsinki: Stakes.

Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma 2012.

http://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/84881_www_Vantaan_varhaiskasvatussuunnitelma.pdf /viitattu 10.1.2104

Varhaiskasvatussuunnitelma Y.E.S yksikkö, Vantaa 2014.

Vilkkä, H. 2006. Tutki ja havainnoi. Helsinki: Tammi.

Vilkkä, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

Kuvat

Kuva 1: Teemahuoneesta puuttuvia liikennevälineitä yksilötyössä.

Kuva 2: Oikeita helikoptereita ryhmätyössä.

Kuva 3: Hirviölentokoneita ryhmätyössä.

Kuva 4: Sateenkaaria ja hirviöitä ryhmätyössä.

Liitteet

Liite 1 Huoltajien tutkimuslupapyyntö.....	19
Liite 2 Tutkimuslupa	20
Liite 3 Piirrä ja kerro -haastattelulomake	20

Liite 1 Huoltajien tutkimuslupapyyntö

Hyvät vanhemmat!

Olemme kaksi sosionomi (AMK) -opiskelijaa Laurea Otaniemestä. Teemme opinnäytetyötä liittyen varhaiskasvatusympäristön kehittämiseen. Tarkoituksenamme on kerätä lasten käyttäjäkokemusta Johanna Nuortin työharjoittelun aikana (7.1–14.3.2014 Ants) suunnitellusta ja toteutetusta leikkiympäristöstä (Liikennekaupunki) Play Cornerissa. Tavoitteena on sekä saada palautetta leikkiympäristön jatkokehittämiseksi että vahvistaa lasten osallisuutta omassa arjessaan päiväkotiyhteisössä.

Käyttäjäkokemuksen keräämiseksi haastattelemme lapsia heille jo tutulla Piirrä ja kerro -menetelmällä (Journal Writing) kolmesta eri ryhmästä, eli Antseista, Beeseistä sekä Bugseista. Piirrä ja kerro -haastattelu on kaksiosainen, lapset tekevät ensin oman työn ja sitten ryhmätyön neljän lapsen ryhmässä. Haastattelut on tarkoitus toteuttaa ryhmissä maaliskuun vaihteessa päiväkotipäivän aikana. Pyydämme siis suostumustanne, saako lapsenne osallistua haastatteluun.

Opinnäytetyössä ei käytetä lasten nimiä tai valokuvia, vaan pelkästään heidän piirustuksiaan ja kertomuksiaan. Haastattelutyöt säilytetään vain opinnäytetyön teon ajan syyskuulle 2014 ja hävitetään sen jälkeen. Haastattelutyöt näytämme mielellämme myös teille.

Jos teillä on jotain kysyttävää, voitte ottaa yhteyttä Johannaan gsm 040-5403308 tai sähköpostitse johanna.nuorti@laurea.fi.

Ystävällisin terveisin

Johanna Nuorti ja Kirsti Rautavaara

Annan luvan, että lapseni _____
saa osallistua Piirrä ja kerro -haastatteluun.

Aika ja paikka _____

Allekirjoitus _____

Nimenselvennys _____

Liite 2 Tutkimuslupa

Vantaa

Viranhaltijapäätös § 28/2014 sivu 1 (2)

28.05.2014

VD/4901/13.00.00/2014

Sivistystoimi /
Kehittämispäällikkö Lounassalo Jarmo**Tutkimusluvan myöntäminen / Lasten osallisuus varhaiskasvatusympäristön kehitystyössä**

Otaniemen Laurea -ammattikorkeakoulun opiskelijat Johanna Nuorti ja Kirsti Rautavaara hakvat tutkimuslupaa opinnäytetyön tekemistä varten. Opinnäytetyön aiheena on "Lasten osallisuus varhaiskasvatusympäristön kehitystyössä".

Opinnäytetyön tarkoituksena on antaa kohdepäiväkodin lapsille mahdollisuus osallistua leikkiympäristön kehittämiseen antamalla käyttäjäpalautetta. Työ toteuttaa kahta tavoitetta, jotka ovat leikkiympäristön jatkokehittäminen ja lasten osallisuuden vahvistaminen heidän omassa arjessaan.

Tutkimusmenetelmänä on piirrä ja kerro -haastattelu. Tietoa kerätään sekä toiminnan kehittämisen tueksi, että lasten tunteiden käsittelytapojen vahvistamiseksi. Lapsen kommenttien kirjaaminen syventää ja tarkentaa työn viestiä. Haastattelulomakkeessa on kaksi osaa, joista ensimmäinen on yksilö- ja toinen ryhmähaastattelu.

Tutkijoille ei luovuteta salassa pidettäviä asiakirjoja ja tutkijat ovat lain mukaan salassapitovelvollinen tutkimuksessa tietoon saamiensa yksilöä ja perhettä koskevien asioiden suhteen sekä hänen tulee huolehtia siitä, että yksittäistä henkilöä tai perhettä ei tutkimuksessa voida yksilöidä. Tutkimuksessa kerättyä tietoa saa käyttää vain tutkimustarkoituksiin. Mikäli tutkimus kohdistuu lapsiin, edellytetään huoltajien suostumista tutkimukseen osallistumiseen.

Päätös:
Päätän,

- 1) myöntää tutkimusluvan Johanna Nuortin ja Kirsti Rautavaaran opinnäytetyölle, jonka aiheena on "Lasten osallisuus varhaiskasvatusympäristön kehitystyössä" ja
- 2) että tutkijoiden tulee toimittaa yksi kappale tutkimuksesta sivistystoimeen pdf- muodossa osoitteeseen: kirjaamo(at)vantaa.fi

Päiväys Vantaa 28.05.2014

Allekirjoitus

Nimen selvennys Lounassalo Jarmo

Virka-asema Kehittämispäällikkö

Täytäntöönpano:
- Johanna Nuorti
- Kirsti Rautavaara

Tiedoksi:
- Lena Karlsson
- Kirsi-Marja Monto-Puusti

Oikaisuvaatimusohjeet

Tähän päätökseen tyytymätön voi tehdä kirjallisen oikaisuvaatimuksen.

Oikaisuvaatimuksen saa tehdä se, johon päätös on kohdistettu tai jonka oikeuteen, velvollisuuteen tai etuun päätös välittömästi vaikuttaa (asianosainen) sekä kunnan jäsen.

Oikaisuvaatimus tehdään Vantaan opetuslautakunnalle, postiosoite: Vantaan kaupunki, Kirjaamo, Asematie 7, 01300 Vantaa, Tikkurila tai sähköpostitse osoitteella: kirjaamo@vantaa.fi

Liite 3 Piirrä ja kerro -haastattelulomake

LIIKENNEKAUPUNGIN (TRANSPORTING WORLD)

PIIRRÄ JA KERRO –HAASTATTELU

Kohderyhmä

Kaksitoista 5 -vuotiasta lasta, jotka ovat leikkineet Liikennekaupungissa kuluneen kuukauden aikana. Neljä lasta kerrallaan kolmesta eri ryhmästä (Ants, Bees ja Bugs, Y.E.S. päiväkot, Vantaa).

Toteutuspäivät: _____

Materiaalit

- lyijykynät, puuvärit
- A4 ja A3 paperit piirtämiselle
- kommenttipaperit

YKSILÖHAASTATTELU

- piirrä mitä olet leikkinyt liikennekaupungissa (A4 paperille)
- piirrä mikä on ollut kivaa, mitä olet tehnyt mieluiten
- kerro kuvasta; mitä teet, kenen kanssa, miten keksit(te) tämän, mitä leluja tai välineitä käytit(te)...

RYHMÄHAASTATTELU

- piirtäkää yhdessä unelmaliikennekaupunki (A3 paperille)
 - o millainen leikkiympäristö olisi jos jokainen saisi lisätä tai poistaa liikennekaupungista ihan mitä tahansa; mitä tarvittaisiin vielä, mitä puuttuu?
 - o jokainen piirtää ensin yhden idean, sitten paperia käännetään
 - o jatketaan piirtämällä kehitysideoita toisen osuuteen yhdessä keskustellen ja miettiessä; mikä olisi hienoa saada tänne, miten sen voisi toteuttaa, miten sillä voisi leikkiä...
- kerro mitä olet piirtänyt yhteiseen työhön; miksi piirsit juuri sen, miten leikkisit jos tämä toteutuisi?